

„KONSOLIDÁCIA POMEROV“ V TECHNICKOM UČILIŠTI V LIPTOVSKOM MIKULÁŠI V ROKOCH 1968 – 1971

JANA TULKISOVÁ

TULKISOVÁ, J.: „Consolidation” of Situation at the Technical Secondary School in Liptovský Mikuláš (1968 – 1970). *Vojenská história*, 2, 17, 2013, pp 50-74, Bratislava.

The study deals with development at the Technical Secondary School in Liptovský Mikuláš after invasion of the troops of the five Warsaw Pact countries in Czechoslovakia of August 1968. In the study, the author states that several, especially younger members of the school reacted positively to the political development in Czechoslovakia in the period of so called Prague Spring. However, this was interrupted by the military intervention of the Warsaw Pact on August 21st, 1968, perceived by them as infringement of state sovereignty. In spite of the fact that in early November of 1968, the opponents of August invasion comprised the majority of the Technical school members, there were a few, especially older members of the Communist Party, who did not denounce the intervention. After the November General Assembly of the Central Committee of the Communist Party of Czechoslovakia in 1968, the power of reformist communists started to decline, followed by gradual prevalence of the new normalisation direction of the Communist Party, lead by G. Husák. The subsequent internal political development in Czechoslovakia, characterized by elimination of democratization elements was also reflected in the situation at the Technical School. In the study, the author accentuates mapping of the so called normalization process under the school conditions with particular regard to enforcement of the new Communist Party leadership political line at the individual departments of the school and gradual removal (liquidation) of the “Prague Spring” democratization elements. Some of the information provided in the entry has a broader, all-army dimension.

Military History. Slovakia. Technical Secondary School in Liptovský Mikuláš in 1968 – 1970.

Vstup vojsk piatich štátov Varšavskej zmluvy na územie Československej socialistickej republiky (ČSSR) v auguste 1968 zasiahol do všetkých oblastí života spoločnosti. Zvláštnu pozornosť venovalo sovietske vedenie Československej ľudovej armády (ČSLA), od ktorej v Moskve pôvodne očakávali, že pomôže v štáte posilniť totalitný charakter režimu. Keďže sa však ukázalo, že československá armáda sa ako celok postavila

aj po invázii na stranu svojej vlády, stal sa z nej jeden z prvých terčov normalizačných zásahov.¹ V tejto súvislosti by nemalo ostávať na okraji záujmu historiografie ani samotné vojenské školstvo,² ktoré predstavovalo dôležitý interaktívny politický nástroj na výchovu vojenských kádrov schopných plniť úlohy armády v súlade s vojenskou politikou KSČ.

Po augustovej intervencii nastalo v Československu prechodné obdobie, na ktorého začiatku bol naoktrojovaný podpis Moskovského protokolu z 26. augusta 1968 a ktoré sa skončilo prijatím dokumentu „Poučenie z krízového vývoja v strane a spoločnosti po XIII. zjazde KSČ“ na zasadnutí Ústredného výboru Komunistickej strany Československa (ÚV KSČ) v decembri 1970, respektíve XIV. zjazdom KSČ v máji 1971.³ Akceptovaním moskovského diktátu československými reprezentantmi sa Sovietskom otvorila možnosť ovplyvňovať politický vývoj v Československu, takže nasledujúce obdobie sa adekvátne tomu vyznačovalo proklamovanou snahou sovietskej strany „normalizovať“⁴ pomery v ČSSR, ktoré boli z jej pohľadu narušené predchádzajúcim demokratizačným procesom, známym ako Pražská, resp. Československá jar. Sovieti postupne dosahovali čiastkové víťazstvá – legalizáciou pobytu sovietskych vojsk v Československu, ovplyvňovaním novembrového zasadania ÚV KSČ, nahradením Alexandra Dubčeka vo vedení KSČ Gustávom Husákom a pod. Sovietske chápanie procesu normalizácie postupne akceptovali širšie kruhy komunistickej strany v Československu, obzvlášť po kampani výmeny straníckych legitímácií v roku 1970, ktorá predstavovala v tomto období jeden zo zlomových zásahov do vývoja armády. Dôkazom toho, že sovietska strana považovala proces normalizácie v ČSSR na jar 1971 za úspešne ukončený (aspoň formálne), bol jej súhlas s konaním XIV. zjazdu KSČ v máji 1971, ktorý mal byť podľa Moskovského protokolu usporiadaný až po dosiahnutí normalizácie v krajine.⁵

V príspevku chcem ukázať, ako sa premietol tento normalizačný proces do vývoja Technického učilišťa (ďalej TU) v Liptovskom Mikuláši. Zamerala som sa najmä na obdobie od vstupu vojsk Varšavskej zmluvy do ČSSR, na jeho dôsledky a postupné upevňovanie totalitného režimu v podmienkach školy v školskom roku 1968/69 a 1969/70. Koniec škol-

¹ CHRASTIL, Silvestr. *Normalizace československé armády na počátku 70. let*. Brno 2002, s. 6-7, ISBN 80-85960-42-7.

² K problematike vojenského školstva v Československu v rokoch 1968 – 1970 pozri CHRASTIL, Silvestr. Proměny vojenského školství na přelomu 60. a 70. let. In *Sborník Vojenské akademie v Brně* (ďalej *Sborník VA Brno*), Řada C – D, 2000, č. 1, s. 27-35. Téma sa venoval v nepublikovanej rigoróznjej práci tiež M. Nytra, ktorý sa sústredil predovšetkým na oblasť stranícko-politickej práce na vojenských školách. NYTRA, Miloslav. *K některým problémům realizace linie XIII. sjezdu KSČ v podmínkách vojenského školství (1966 – 1969)*. Rigorózní práce. Vojenská akademie Antonína Zápotockého – Vojensko-politická fakulta. Bratislava 1971. Vojenský historický archiv (ďalej VHA) Bratislava, fond (ďalej f.) Zbierka vojenskohistorických prác, ŠZ VI A – 864.

³ Pozri CHRASTIL, ref. 1, s. 16-17.

⁴ K vysvetleniu termínu „normalizácia“, ktorý účelovo zaviedli sovietski politici v roku 1968, pozri CHRASTIL, ref. 1, s. 10-18. Pojmy „normalizovať“, „normalizačný proces“ a pod. používam v práci v súvislosti so snahami sovietskeho vedenia na prelome 60. a 70. rokov opätovne prispôbiť spoločenský systém v ČSSR sovietskemu modelu. Naproti tomu sa všeobecne v spoločnosti s pojmom „obdobie normalizácie“ tradične spája obdobie existencie opätovne nastoleného totalitného režimu v rokoch 1969 – 1989. Stotožňujem sa so stanoviskom Chrastila, ktorý toto označenie pokladá za zjednodušujúce. Za vhodnejšie považujem členiť toto obdobie (podľa návrhu Chrastila) na obdobie normalizácie (1968 – 1971) a obdobie znormalizovanej spoločnosti (1971 – 1989). Tamže, s. 17.

⁵ CHRASTIL, ref. 1, s. 15-17.

ského roka 1969/70 považujem z hľadiska normalizácie pomerov v TU za zlomový, pretože sa zároveň prelínal s ukončením hlavnej vlny straníckych pohovorov, a tým aj čistiek v radoch KSČ v učilišti. Za formálne ukončenie normalizačného procesu na úrovni učilišťa možno považovať VII. učilištnú konferenciu KSČ v TU v apríli 1971, ktorá sa konala v rámci príprav komunistov na blížiaci sa XIV. zjazd KSČ.

V historiografii k dejinám vojenských škôl v ČSSR na prelome 60. a 70. rokov sa pozornosť prednostne venuje daniu na vysokých školách, a osobitne Vojenskej akadémii Antonína Zápotockého v Brne, ako aj Vojenskej politickej akadémii v Prahe.⁶ Postupné mapovanie pomerov na jednotlivých vojenských školách v Československu, resp. na území dnešného Slovenska v tomto období, by v budúcnosti umožnilo urobiť komparáciu vývoja na vojenských školách, hľadať podobnosť, ale i rozdiely, čím by sa prehĺbilo poznanie o procese normalizácie v tejto osobitnej oblasti vojenských dejín Slovenska.

Predmetom štúdie je vývoj na jednej z vojenských škôl na Slovensku – v TU v Liptovskom Mikuláši. O situácii v učilišti v rokoch 1968 – 1971 sa stručne zmieňuje vojenský historik Oldřich Vaněk v publikácii *Vojsko v Liptove* (1993). Vaněk v práci uviedol: „*Posledná etapa existencie Technického učilišťa, začatá 1. 9. 1967 už podľa „Nového systému prípravy kádrov v ČSĽA“, bola pochopiteľne poznamenaná vývojom v KSČ a celej spoločnosti, najmä po vstupe vojsk piatich armád Varšavskej zmluvy do Česko-Slovenska v auguste 1968. Z hľadiska fungovania školy nedošlo k extrémnym situáciám, najvypuklejšie negatívne tendencie sa podarilo eliminovať. A tak aj v roku 1968 boli vyradené stanovené počty dôstojníkov, nedošlo k vážnemu narušeniu chodu služby a režimu práce v TU, bol pripravený a začatý ďalší beh VSOŠER“.*⁷ Z textu však nie je celkom jasné, čo historik presne myslel pod zmienkami „negatívnymi tendenciami“. K dopadu normalizačných čistiek v učilišti Vaněk konštatuje: „*Následný proces normalizácie sa prejavil okrem iného tým, že 39 vojakom z povolania bolo odobrané členstvo v KSČ (8 bolo zo strany vylúčených a 31 bolo členstvo zrušené), a zvýraznil sa vojsko-politický charakter školy. V tom zmysle bol upravený aj profil absolventa.*“ A napokon sa autor ešte dotkol i zmien v organizačnej štruktúre učilišťa, ktoré nastali pod vplyvom politických udalostí v školskom roku 1970/71.⁸ Vojenskému školstvu v Liptovskom Mikuláši sa venovala i Pavlína Adamíková. Údaje o TU v sledovanom období však v podstate preberá len z vyššie citovanej publikácie.⁹

Pri spracovaní problematiky som informácie čerpala z denných a tajných rozkazov veliteľa TU, zo spisovej dokumentácie učilišťa, ako i z dokumentov orgánov Ministerstva národnej obrany (MNO) v Prahe. Pri práci som narážala na problém torzovitého zachovania prameňov, najmä pokiaľ ide o spisy učilišťa uložené vo Vojenskom historickom archíve v Bratislave a vo Vojenskom archíve v Trnave. Zároveň treba upozorniť na skutočnosť,

⁶ VONDRÁŠEK, Václav. Vojenská akademie v Brně a počátky „normalizace“. In *Sborník VA Brno*, Řada C – D, 1998, č. 2, s. 27-39; CHRASTIL, Silvestr. Vojenská akademie v Brně a tzv. „memorandum“ z roku 1968. In *Sborník VA Brno*, Řada C – D, 1997, č. 2, s. 27-32; VONDRÁŠEK, Václav – CHRASTIL, Silvestr – MARKEL, Martin. *Dějiny Vojenské akademie v Brně 1951 – 2001*. Praha 2001, s. 101-124. ISBN 80-7278-114-6; PEŠEK, Jan. Působení Vojenské politické akademie K. Gottwalda v Praze koncem 60. let a příčiny její likvidace v roce 1969. In *Věda, armáda, společnost*, 1990, roč. I, č. 1, s. 3-22.

⁷ Vojenská stredná odborná škola elektrotechnická – rádiolokačná (VSOŠER).

⁸ VANĚK, Oldřich. *Vojsko v Liptove*. Liptovský Mikuláš 1993, s. 97-101. ISBN 005943.

⁹ ADAMÍKOVÁ, Pavlína. *História vojenského vysokoškolského vzdelávania v Liptove*. Liptovský Mikuláš 2011, s. 14.

že skúmaný archívny materiál pochádzajúci z činnosti velenia TU a organizácií, ktoré v učilišti pôsobili, je výrazne poznamenaný vtedajšou politickou situáciou, keď sa v ČSSR postupne chopili moci zástancovia normalizačného kurzu. Funkcionári učilišťa boli navyše viac-menej nútení vyjadrovať sa v oficiálnych dokumentoch slovníkom charakteristickým pre obdobie socializmu, ako sa od nich z príslušných nadradených miest očakávalo. Keďže však pramene inej proveniencie nie sú k dispozícii, predstavujú tieto dokumenty napriek uvedeným nedostatkom dôležitý prameň.

Predchodcom TU v Liptovskom Mikuláši bolo Letecké technické učilište, ktoré vzniklo v roku 1949.¹⁰ Zavádzanie raketových prostriedkov do výzbroje ČSLA koncom 50. rokov sa odrazilo v októbri 1959 v jeho reorganizácii a premenovaní na Učilište zvláštnych prostriedkov, ktoré bolo už vo februári 1960 opätovne premenované, tentoraz na Technické učilište.¹¹ V roku 1963 získalo učilište štatút podnikového inštitútu s trojročným štúdiom,¹² pričom po úspešnom ukončení štúdia sa absolventom udeľovala hodnosť poručík. TU pripravovalo veliteľov a technikov pre vojská protivzdušnej obrany štátu (PVOŠ) a vojsko protivzdušnej obrany (PVO). V prvej polovici 60. rokov sa v TU zaviedli tri základné špecializácie – vysokofrekvenčná technika, počítače a automatizácia, a v roku 1965 sem boli prevedené z Vyššieho delostreleckého učilišťa v Martine smery rádiotechnické vojsko (RTV) a rádiolokácia.¹³ Učilište bolo už toho času dislokované v troch kasárenských objektoch – objekt A (Kasáreň pod Hájom v Liptovskom Mikuláši), objekt B (Kasáreň Mokrad) a objekt C (Považská kasáreň v Liptovskom Mikuláši).

Významný dopad na ďalší vývoj TU, resp. vojenského školstva v Československu, malo rozhodnutie Predsedníctva ÚV KSČ z marca 1966 vytvoriť nový systém vzdelávania vojenských profesionálov. Stranícke štruktúry tým sledovali zámer vybudovať kvalitnú armádu, ktorá by mala kvalifikovaných veliteľov schopných zvládať nové problémy vyplývajúce z vedecko-technického pokroku. Podľa nového modelu prípravy vojenských profesionálov mali mať všetci budúci dôstojníci vysokoškolské vzdelanie a všetci práporčíci stredoškolské vzdelanie. Ďalším dôležitým cieľom plánovanej reformy bolo prehĺbiť integráciu vojenského školstva v rámci celoštátnej školskej sústavy, čím sa mala zvýšiť jeho prítťažnosť pre potenciálnych uchádzačov o štúdium vo vojenských školách.¹⁴

V rámci reformy vojenského školstva vznikla v roku 1967 v štruktúrach učilišťa Vojenská stredná odborná škola elektrotechnická – rádiolokačná (VSOŠER), ktorá mala pre armádu zabezpečiť práporčíkov s úplným stredným odborným vzdelaním.¹⁵ Štúdium bolo štvorročné a končilo maturitou. A keďže v budúcnosti mali mať všetci dôstojníci z povolania vysokoškolské vojenské vzdelanie, bola v TU po absolvovaní posledného 3. ročníka poslucháčmi vyššie spomenutého inštitútu (tzn. pôvodného učilišťa) v školskom roku 1968/69 príprava dôstojníkov ukončená.¹⁶

¹⁰ ŠTAIGL, Jan. Vojenské školstvo na Slovensku po roku 1945. In *Zaujíma Vás?*, 1994, č. 3, s. 11.

¹¹ Tamže, s. 14. Pozri tiež VANĚK, ref. 8, s. 84-86.

¹² VANĚK, ref. 8, s. 91.

¹³ Tamže, s. 92-93.

¹⁴ CHRASTIL, ref. 1, s. 134-135; CHRASTIL, ref. 2, s. 18.

¹⁵ ŠTAIGL, ref. 10, s. 15.

¹⁶ V praxi to znamenalo, že v školskom roku 1968/69 prebiehala výučba 1. a 2. ročníka VSOŠER a 3. ročníka inštitútu.

TU bolo súčasťou školskej sústavy ČSSR v pôsobnosti MNO a školským zariadením Správy letectva a vojsk protivzdušnej obrany štátu (SL a vPVOŠ). Na riadení jeho činnosti sa zároveň podieľala Hlavná politická správa (HPS), ktorá riadila stranícko-politické orgány v TU, a Správa vojenského školstva (SVŠ), ktorá vykonávala dohľad nad vzdelávacou činnosťou. Materiálne, stavebno-ubytovacie, technické a zdravotnícke zabezpečenie učilišťa patrilo do kompetencie veliteľstva Východného vojenského okruhu (VVO), na ktorého území sa nachádzalo. V novom systéme prípravy kádrov, ktorý sa začal realizovať 1. septembra 1967, učilište vychovávalo „*mladé veliteľsko-technické kádre so špeciálnym zameraním pre výkon práporčických funkcií u vojsk PVOS /PLRV,¹⁷ RTV/ a u vojska PVO /PLD,¹⁸ RTV/“.* TU pripravovalo podľa zavádzaného modelu absolventov pre vojská PVOŠ – PLRV v špecializáciách: technik vysokofrekvenčného systému, technik nízkofrekvenčného systému a technik automatizovaných systémov; pre vojská PVOŠ – RTV v špecializáciách technik rádiolokátorov všetkých typov, technik zariadenia V-lp¹⁹, operátor rádiotechnickej hlásky (RTH) a smerový dôstojník na veliteľskom stanovišti rádiotechnického práporu; pre vojsko PVO v špecializáciách veliteľ palebnej čaty PLD a technik rádiolokátora P-40 a rádiolokačného výškomeru PRV-9; a pre použitie na spravodajskom oddelení Generálneho štábu v špecializácii technik pre zariadenie prieskumnej rádiotechnickej služby.²⁰ Súčasťou učilišťa bola i Škola pre dôstojníkov v zálohe (ŠDZ). TU navyše poskytovalo Kvalifikačné zdokonaľovacie kurzy (KZK), v ktorých sa preškoľovali vojaci z povolania na novú bojovú techniku, ako aj iné krátkodobé účelové kurzy pre vojakov z povolania.²¹

Stály stav učilišťa tvorili vojaci z povolania, absolventi vojenských katedrií vysokých škôl (VKVŠ) a ŠDZ, ako aj občianski pracovníci.²² Podľa tabuliek mierových počtov (TMP) z roku 1967 malo TU predpísaných 409 vojakov základnej služby, ktorí slúžili vo výcvikových a zabezpečovacích jednotkách.²³ Hlavnou úlohou týchto jednotiek bolo zabezpečiť pri výučbe poslucháčov a žiakov učilišťa bezporuchový chod raketovej, rádiolokačnej, delostreleckej a automobilovej techniky.

Demokratizácia československej spoločnosti, ktorá prebiehala už od prvej polovice 60. rokov, neobišla ani armádu. Prereformné myšlienky prenikali do jej radov vďaka postupnému nárastu jej kvalifikovanosti, a tým aj okruhu ľudí, ktorí boli ochotní takéto idey prijímať.²⁴ Ďalším predpokladom pre demokratizáciu samotnej armády bolo zavedenie

¹⁷ Protiletadlové raketové vojsko.

¹⁸ Protiletadlové delostrelectvo.

¹⁹ Automatizovaný systém velenia Vozduch V-lp.

²⁰ VHA Bratislava, f. 1489 – Vysoká vojenská technická škola (ďalej VVTŠ) Liptovský Mikuláš, škatuľa (ďalej šk.) S 5. Muržicov prípis pre MNO/Náčelník Správy letectva a vojsk protivzdušnej obrany štátu (ďalej SL a vPVOŠ) z 3. 9. 1969, č. j. 005356. Prílohu tvorí Doklad o stave TU z 25. 8. 1969.

²¹ Pozri VHA Bratislava, f. 1489 – VVTŠ Liptovský Mikuláš, šk. S 5. Muržicov prípis pre Hlavnú správu letectva a vojsk protivzdušnej obrany štátu (HSL a vPVOŠ) [K 1. 9. 1969 bola reorganizovaná na Správu letectva a vojsk PVOŠ – (pozn. J. T.)] z [?] augusta 1969, č. j. 05219. Prílohu tvorí správa o priebehu školského roku 1968/69.

²² Začiatkom septembra 1968 tvorilo stály stav učilišťa 398 vojakov z povolania, 30 absolventov VKVŠ a ŠDZ a 175 občianskych pracovníkov. Vojenský ústrední archiv – Vojenský historický archiv (ďalej VÚA – VHA) Praha, f. MNO 1968 – Hlavní správa pozemních vojsk (ďalej HSPV), 38/1-22, šk. 104. Ďalekopis veliteľa TU pre Správu vojenského školstva (ďalej SVŠ) z 11. 9. 1968.

²³ VHA Bratislava, f. 1489 – VVTŠ Liptovský Mikuláš, šk. S 5. Muržicov prípis pre MNO/Náčelník SL a vPVOŠ z 3. 9. 1969, č. j. 005356. Prílohu tvorí Doklad o stave TU z 25. 8. 1969.

²⁴ CHRASTIL, ref. 1, s. 19-20.

volených stranických orgánov do jej štruktúry v 60. rokoch, ktoré sa sčasti zapojili do šírenia reformných myšlienok a ktoré, predovšetkým, následne mohli ovplyvňovať myslenie komunistov v armáde.²⁵ Už v roku 1959 vznikli experimentálne prvé volené stranicko-politické orgány (celoškolské výbory KSČ) na vybraných vojenských školách, vrátane TU Liptovský Mikuláš. Vzhľadom na pozitívne skúsenosti boli v nasledujúcom roku zavedené na všetkých vojenských školách v republike (s výnimkou Leteckého učilišťa v Košiciach), a nahradili tak menované politické oddelenia.²⁶ Najvyšším stranickým orgánom na vojenskej škole bol Hlavný výbor KSČ (HV KSČ), ktorý volil predsedníctvo, vedúceho tajomníka a tajomníkov. Vedúci tajomník mal vo vzťahu k veliteľovi a ostatným príslušníkom školy právomoci zástupcu veliteľa pre veci politické (ZVP).²⁷ V priebehu nasledujúcich rokov boli pri HV KSČ ustanovené volené stranické komisie (neskôr kontrolné a revízne komisie – KRK), a v školách s menším počtom členov strany boli zrušené predsedníctva. Zostali pôsobiť len na štyroch školách v republike, vrátane TU.²⁸ Súčasťou normalizačného procesu v ČSSR na prelome 60. a 70. rokov bol opätovný prechod od volených stranických orgánov k menovaným orgánom – Politickým oddeleniam (PO). V TU bol zrušený HV KSČ a zároveň vytvorené Politické oddelenie v júli 1969.

Dynamický politický vývoj v ČSSR na jar 1968 rezonoval aj medzi príslušníkmi TU. Manifest *Dva tisíce slov, které patří dělníkům, zemědělcům, úředníkům, umělcům a všem*,²⁹ uverejnený v českej tlači koncom júna 1968, vyvolal diskusie i medzi komunistami v učilišti. V tomto dokumente sa o. i. požadovalo urýchlenie demokratizačného procesu v krajine. Tamojší HV KSČ i Predsedníctvo Hlavného výboru (P-HV) KSČ TU zaujali k článku po diskusiách komunistov v TU nesúhlasné stanovisko. Avšak medzi ľuďmi na pracoviskách i v jednotkách sa objavili určité náznaky sympatií s touto „*protistranickou platformou, koncipovanou v článku 2.000 slov, zaměřenou proti květnovému usnesení pléna ÚV KSČ³⁰ a vedoucí k oslabení pozic strany i jejího vlivu na řízení pohybu naší společnosti*“.³¹

O tom, že osobitne časť mladých príslušníkov učilišťa zastávala proreformný kurz, svedčí ich pasívny, až zmierlivý postoj voči rastu protisovietskych tendencií, ktoré sa objavili najmä v súvislosti s vojenskými cvičeniami armád Varšavskej zmluvy. Tie prebiehali koncom júna 1968 na území republiky, pričom odchod vojsk z územia Československa sa predlžoval až do začiatku augusta.³² Časť príslušníkov TU, najmä tých mladších, kladne reagovala na informácie z tlače, rozhlasových relácií a televízie, ktorými sa v tomto období šírila kampaň za reformu socializmu.³³

²⁵ Tamže, s. 20.

²⁶ NYTRA, ref. 2, s. 85.

²⁷ Tamže, s. 87.

²⁸ Tamže, s. 88.

²⁹ Text manifestu je dostupný na internete: http://www.totalita.cz/txt/txt_2000slovt.php (28. 1. 2013). Pozri tiež BYSTRICKÝ, Valerián et al. *Rok 1968 na Slovensku a v Československu*. Bratislava 2008. s. 138-139. ISBN 978-80-969782-3-6.

³⁰ Pozri BYSTRICKÝ, ref. 29, s. 122.

³¹ VÚA – VHA Praha, f. Ministerstvo národnej obrany (ďalej MNO) 1969 – Hlavná politická správa (ďalej HPS), 38/1, šk. 70. Správa Politického oddelenia (ďalej PO) TU o stave v TU z 5. 9. 1969, č. j. 001402/69.

³² BYSTRICKÝ, ref. 29, s. 133.

³³ VÚA – VHA Praha, f. MNO 1969 – HPS, 38/1, šk. 70. Správa PO TU o stave v TU z 5. 9. 1969, č. j. 001402/69.

„Bratská pomoc“ piatich štátov Varšavskej zmluvy, ktorej sa dostalo ČSSR v druhej polovici augusta 1968, prišla práve v čase, keď sa chýlili ku koncu letné prázdniny a dovolenky. No napriek tomu sa na vojenských školách – podľa hlásenia SVŠ – v krátkom čase dokázala zhromaždiť väčšina príslušníkov veliteľského a učiteľského zboru, ktorí boli následne oboznámení s Rozkazom ministra národnej obrany (RMNO) č. 01. Minister Dzúr v rozkaze, ktorý vydal v noci z 20. na 21. augusta 1968, vyzýval, aby sa v žiadnom prípade nepoužili proti vstupujúcim vojskám zbrane, pričom sovietskym vojskám sa dokonca mala poskytnúť maximálna pomoc.³⁴ Avšak už zakrátko do škôl prenikla správa, že 21. augusta 1968 schválilo Predsedníctvo ÚV KSČ výzvu *Všetkému lidu Československej socialistickéj republiky*, v ktorej odmietlo akceptovať vojenskú intervenciu štátov Varšavskej zmluvy za oprávnenú.³⁵ Následne zhromaždení príslušníci vojenských škôl reagovali na túto informáciu prijatím rezolúcií, v ktorých odsúdili obsadenie ČSSR.³⁶ Podľa podobného scenára sa vyvíjala situácia aj v TU. Dňa 21. augusta 1968 bola prevažná väčšina stáleho stavu učilišťa na dovolenkách, ktoré mali trvať do 26. augusta. Potom, čo dostalo velenie učilišťa RMNO č. 01, boli zvolaní všetci vedúci funkcionári TU, ktorí neboli na dovolenkách, a prijali sa opatrenia pre zabezpečenie pokoja a poriadku v učilišti i na celom území posádky. Avšak spomenuté prehlásenie P-ÚV KSČ, s ktorým sa stotožnila aj vláda a Národné zhromaždenie ČSSR,³⁷ „*pro svoji protichůdnost negativně ovlivnilo nálady ve velení*“, ako sa uvádza v správe Politického oddelenia učilišťa z januára 1970. HV KSČ TU, jeho predsedníctvo a KRK vydali v nasledujúcich augustových dňoch niekoľko rezolúcií a uznesení, ktoré myšlienkovito nadväzovali na výzvu Predsedníctva ÚV KSČ z 21. augusta. Konkrétne v stanovisku P-HV KSČ a KRK TU z 22. augusta 1968 sa o. i. uvádzalo: „*Vyslovujeme plnou podporu progresivních sil v ÚV KSČS, jeho predsednictva na čele se soudruhem DUBČEKEM a žádáme jeho okamžité propuštění, a umožnění mu, aby mohl legálně řídit činnost naší strany a jejich vrcholných orgánů v současné situaci a aby bylo zahájeno jednání mimořádného XIV. sjezdu KSČS.*“ V stanovisku sa zároveň dôrazne požadovalo stiahnutie všetkých jednotiek armád štátov Varšavskej zmluvy z územia ČSSR.³⁹

Objekty niektorých vojenských škôl boli po augustovej intervencii priamo obsadené jednotkami „*cudzích vojsk*“. TU síce medzi ne nepatrilo, celková situácia v republike však

³⁴ POVOLNÝ, Daniel. *Vojenské řešení Pražského jara 1968. II. Československá lidová armáda v srpnu 1968*. Praha 2010, s. 11-14, ISBN 978-80-7278-525-4. V rozkaze č. 13 z 22. 8. 1968 minister vyzdvihol správanie veliteľského zboru, ktorý „*svým klidem, rozvahou a pevností velení zabezpečil, že nedošlo k incidentům, které by vedly ke krveprolití*“. Tamže, s. 28.

³⁵ Pozri BYSTRICKÝ, ref. 29, s. 184.

³⁶ VÚA – VHA Praha, f. MNO 1968 – HSPV, 38/1-22, šk. 104. MNO/SVŠ – Informace o stavu na vojenských školách 26. 8. 1968, 12.00 hod.

³⁷ Pozri BYSTRICKÝ, ref. 29, s. 185.

³⁸ V skúmaných dobových dokumentoch sa často používala popri oficiálnej skratke Komunistickéj strany Československa „KSČ“ i skratka „KSČS“, a síce obzvlášť po prijatí zákona o česko-slovenskej federácii z 27. 10. 1968. Pri citovaní z prameňov som zachovala tvar použitý v príslušnom origináli.

³⁹ VHA Bratislava, f. 1489 – VVTŠ Liptovský Mikuláš, šk. 33 (modrá). Stanovisko P-HV KSČS k súčasnej situácii spojené s obsadením ČSSR vojskami Varšavskej zmluvy z 22. 8. 1968, 1043/12. V škatuli sa nachádza i spoločné Stanovisko rozšíreného predsedníctva Okresného výboru Komunistickéj strany Slovenska v Liptovskom Mikuláši a rozšíreného predsedníctva HV KSČ TU z 27. 8. 1968, 1043/13. Ostatné uznesenia a rezolúcie, ktoré prijali stranícko-politické orgány v TU v auguste 1968, sa nepodarilo nájsť. Niektoré rezolúcie, uznesenia a niektoré body týchto uznesení boli zrušené na zasadnutí pléna HV KSČ TU v júli 1969.

napriek tomu poznamenala v učilišti začiatok školského roka. Podľa hlásenia SVŠ z 3. septembra bola narušená bojová pohotovosť tým, že vojaci základnej služby a žiaci ŠDZ „nevykonaly zatiaľ prísahu a nesplnili zákl. strel. úlohy z ručných zbraní“.⁴⁰ Aká nálada vládla v TU v tomto období, vyjadril jeho veliteľ plk. Ing. Anton Muržic,⁴¹ retrospektívne koncom septembra 1968 pri hodnotení školského roka 1967/68, nasledovnými slovami: „Rozbor výsledkov škol. roku 1967 – 68, plánovaný na deň 27. 8. 1968, bolo nutné z pochopiteľných príčin odložiť. Prešiel mesiac odvtedy, keď sme sa zobúdzali do nezvyčajného rána, ťažko pochopiteľnej situácie, keď cudzie vojská obsadzovali našu ČSSR. Nie je našou vinou, že i posledné prípravy a samotné začiatky tohoto škol. roku zapadli do obdobia zmiešaných pocitov, starostí i obáv o ďalšie perspektívy vývoja našej spoločnosti“. Zároveň Muržic ďakoval všetkým, ktorí sa pričínili „v poslednom búrlivom období o to, že v podmienkach našej školy zvíťazili rozvaha a rozum, serióznosť jednaní“ a že mohli, „i keď oneskorene, ale predsa zahájiť školský rok 1968 – 1969“.⁴²

Výučba na vojenských školách sa mala pôvodne začať 2. septembra 1968 (pondelok), s výnimkou 1. ročníka. Uchádzači z radov občianskej mládeže, ktorí boli prijatí do 1. ročníka vojenských škôl, sa mali hlásiť u najbližších okresných vojenských správ. Tie dostali za úlohu organizovať ich prepravu do miesta školy.⁴³ V TU sa školský rok napokon začal z dôvodu „augustových udalostí a chrípkovej epidémie“ – ako sa uvádza v správe veliteľa TU o priebehu školského roka 1968/69 – o týždeň neskôr. Avšak v priebehu septembra 1968 odišlo z VSOŠER 12 žiakov, pričom odchod zo školy bol prevažne motivovaný politickými udalosťami.⁴⁴

⁴⁰ VÚA – VHA Praha, f. MNO 1968 – HSPV, 38/1-22, šk. 104. MNO/SVŠ – Souhrnné hlášení o stavu na vojenských školách 3. září 1968 v 18,00 hod.

⁴¹ Ing. Anton Muržic (*1926) zastával od marca 1961 post zástupcu veliteľa učilišťa. Za veliteľa TU bol vymenovaný v decembri 1966 a funkcie sa ujal začiatkom roka 1967. Od júla 1957 pplk., od októbra 1967 plk., od októbra 1973 genmjr. a od mája 1983 genpor. ŠTAIGL, Jan et al. *Generáli – slovenská vojenská generalita 1918 – 2009*. Bratislava 2009, s. 131. ISBN 978-80-89169-17-7, MASKALÍK, Alex. *Elita armády : Československá vojenská generalita 1918 – 1992*. Banská Bystrica 2012, s. 426. ISBN 978-80-970941-0-2. A. Muržic bol od 1. 10. 1948 členom KSC. VHA Bratislava, f. 1489 – VVTŠ Liptovský Mikuláš, šk. 7 (červená). Protokol VII. konferencie KSC v TU 2. 4. 1970, s. 224.

⁴² VHA Bratislava, f. 1489 – VVTŠ Liptovský Mikuláš, šk. S 4. A. Muržic – Rozbor výsledkov školského roka 1967/68 z 26. 9. 1968, č. j. 03487.

⁴³ VÚA – VHA Praha, f. MNO 1968 – HSPV, 38/1-22, šk. 104. Fonogram zástupcu ministra národnej obrany veliteľom druhov vojsk [bez datovania]. K 11. 9. 1968 nenastúpilo do I. ročníka VSOŠER 24 uchádzačov z celkového počtu 250. (Pozri VÚA – VHA Praha, f. MNO 1968 – HSPV, 38/1-22, šk. 104. Ďalekopis veliteľa TU, v zastúpení Pavol Koreň, pre SVŠ z 11. 9. 1968.) Pri otvorení školského roka 1968/69 nastúpilo napokon do I. ročníka 229 žiakov. V priebehu školského roka bol z I. ročníka školy 1 žiak vylúčený a 31 bolo prepustených. VHA Bratislava, f. 1489 – VVTŠ Liptovský Mikuláš, šk. S 5. Muržicov prípis pre HSL a v PVOS z [?] augusta 1969, č. j. 05219. Prílohu tvorí správa o priebehu školského roka 1968/69.

⁴⁴ VHA Bratislava, f. 1489 – VVTŠ Liptovský Mikuláš, šk. S 5. Muržicov prípis pre SVŠ zo 6. 8. 1969, č. j. 05220. Prílohu tvorí správa o priebehu školského roka 1968/69 zo 6. 8. 1969. Pri zahájení školského roka 1968/69 bol celkový počet poslucháčov a žiakov TU 1038, z ktorých v priebehu školského roka odišlo z učilišťa 80 (z toho bolo 20 vylúčených, 50 prepustených a 10 premiestnených). VHA Bratislava, f. 1489 – VVTŠ Liptovský Mikuláš, šk. S 5. Muržicov prípis pre HSL a v PVOS z [?] augusta 1969, č. j. 05219. Prílohu tvorí správa o priebehu školského roka 1968/69.

Do Denného rozkazu veliteľa TU z 2. septembra bol zaradený výpis z Rozkazu prezidenta republiky z 28. augusta 1968.⁴⁵ Prezident Ludvík Svoboda sa obracal na veliteľov, politických pracovníkov, stráncke a spoločenské organizácie, vojakov a občianskych pracovníkov, aby „*i naďalej všestranne podporovali úsilie vedenia strany a štátu a všetkého nášho ľudu pri urýchlenej konsolidácii života v našej socialistickej vlasti, nedali sa strhnúť emóciami a vášňami, ktoré sú pri riešení zložitých situácií špatným rádcom*“.⁴⁶ Svoboda ako hlavný veliteľ ozbrojených síl ČSSR nariadil upevňovať vojenskú kázeň ČSLA, presne plniť rozkazy a nariadenia veliteľov i náčelníkov, ako aj „*poskytnúť všestrannú pomoc územným straníckym orgánom a národným výborom pri obnove normálneho života v našej vlasti*“.⁴⁷ Príslušníci TU dostali týmto jasný signál, akým smerom sa majú uberať ich úvahy a činy.

Nasledujúci deň konštatoval veliteľ TU, plk. Muržic, na základe zhodnotenia situácie „*počas osudných dní*“, že „*dôstojníci, práporčiaci, poslucháči, žiaci, vojaci zákl. služby a obč. pracovníci pochopili vážnosť a zložitú vznikajúcu situáciu*“ a svojím „*ukáznym chovaním*“ prispeli k tomu, že v tamojšej posádke nedošlo k porušeniu rozkazu hlavného veliteľa ČSLA. Preto povolil dňom 3. septembra 1968 vychádzku 30 % príslušníkov TU do 21,00 h. Zároveň vyjadril presvedčenie, „*že všetci príslušníci TU tak ako v kritických dňoch i naďalej nenechajú sa strhnúť k nepredloženým činom*“.⁴⁸ Po oznámení o povolení vychádzky odznela aj menej príjemná informácia. Na základe RMNO z 31. augusta 1968 sa nariadilo vojakom základnej služby v TU spolupôsobiť v súčinnosti s orgánmi Ministerstva vnútra „*pri udržiavaní bezpečnosti, kludu a verejného poriadku*“.⁴⁹ Velitelia jednotiek mali denne určovať, ktorí vojaci základnej služby budú zaradení do spoločných poriadkových hliadok s príslušníkmi Verejnej bezpečnosti (VB) v Liptovskom Mikuláši. Vybraní vojaci mali podľa rozkazu nosiť vychádzkovú rovnošatu a ako výzbroj samopal a zásobník s ostrými nábojmi. Po dobu výkonu funkcie boli podriadení orgánom VB. Okrem poriadkových hliadok sa vytvorila aj hliadka automobilovej inšpekcie, ktorú vykonávali príslušníci automobilovej služby spoločne s príslušníkmi dopravného inšpektorátu VB denne od 18,00 do 21,00 h.⁵⁰

Muržic bol od 25. do 31. augusta v Bratislave, kde sa ako člen Ústredného výboru Komunistickej strany Slovenska (ÚV KSS) zúčastnil mimoriadneho zjazdu KSS (26. – 29. 8. 1968).⁵¹ Dňa 5. septembra bol veliteľ TU opäť v Bratislave, tentoraz z dôvodu účasti na plenárnom zasadnutí ÚV KSS.⁵² V správe pre MNO z marca 1970 – s názvom „Doplnek

⁴⁵ Rozkaz je uverejnený v POVOLNÝ, ref. 34, s. 41.

⁴⁶ Prezident Ludvík Svoboda, predseda Národného zhromaždenia Josef Smrkovský, predseda vlády Oldřich Černík a prvý tajomník ÚV KSČ Alexander Dubček sa obrátili 28. 8. 1968 na obyvateľstvo s výzvou, aby „*podporili snahu o konsolidáciu*“. Bližšie pozri BYSTRICKÝ, ref. 29, s. 210-211.

⁴⁷ VHA Bratislava, f. 1489 – VVTŠ Liptovský Mikuláš, šk. R 52. Denný rozkaz veliteľa TU z 2. 9. 1968.

⁴⁸ Tamže. Denný rozkaz veliteľa TU z 3. 9. 1968.

⁴⁹ Gen. M. Dzúr vydal tento rozkaz na základe uznesenia československej vlády z 30. 8. 1968 vo veci mimoriadnych opatrení na zabezpečenie poriadku v republike. BAKA, Igor. Postoje príslušníkov ČSLA v počiatkoch normalizácie čs. spoločnosti (jeseň 1968 – apríl 1969) so zreteľom na Slovensko. In *Vojenská história*, 2012, roč. 16, č. 2, s. 101. ISSN 1335-3314.

⁵⁰ VHA Bratislava, f. 1489 – VVTŠ Liptovský Mikuláš, šk. R 52. Denný rozkaz veliteľa TU z 3. 9. 1968.

⁵¹ VHA Bratislava, f. 1489 – VVTŠ Liptovský Mikuláš, šk. R 52. Denný rozkaz veliteľa TU z 29. 8. 1968.

⁵² VHA Bratislava, f. 1489 – VVTŠ Liptovský Mikuláš, šk. R 52. Denný rozkaz veliteľa TU zo 4. 9. 1968.

k analýze vývoja situácie v TU po XIII. zjazde KSČS do súčasnej doby“ – poukázal Muržic na význam zasadnutí strany pre jeho pôsobenie vo funkcii veliteľa učilišťa v sledovanom období. Vyjadril sa, že plne využíval „významných a bohatých informácií“, ktoré dostával na zasadaniach ÚV KSS, predsedníctva a pléna „KV KSS“⁵³, „ktoré jasne a nedvojzmyselne ukazovali východiská zo zložitej a ťažkej situácie“, a na ich základe „stanovil i jednoznačnú orientáciu pre prácu v TU“. V správe následne spomenul poradu so svojimi zástupcami v TU⁵⁴ zo septembra 1968, keď napísal: „Ako príklad môžem uviesť výňatok z porady, konej so zástupcami v septembri 1968, kde som uložil podporiť všetkými silami úsilie vedenia strany i vlády o konsolidáciu pomerov v ČSSR, plniť ustanovenia Moskovských dohôd dôsledne a bez akýchkoľvek špekulácií, aby bola obnovená stratená dôvera. Vysvetľovať ľuďom akých chýb sa dopustilo pojanuárové vedenie KSČ a jeho prvý tajomník. Previesť podrobné rozborly politickej situácie na jednotlivých, najmä nižších stupňoch a zoznámiť ľudí so všetkými dostupnými materiálmi a závermi plén ÚV KSČ a ÚV KSS z konca augusta a počiatku septembra 1968. Vytvoriť rozumné vzťahy k sovietskym jednotkám, sovietskemu veleniu a usilovať o rozvoj dobrej spolupráce.“⁵⁵ I keď treba vziať do úvahy, že Muržic písal citované riadky v období, keď už bolo v ČSSR plne pri moci nové vedenie KSČ, zdá sa, že veliteľovi TU nemožno uprieť isté zásluhy na relatívne hladkej konsolidácii situácie v učilišti po auguste 1968.

Príchod okupačných vojsk a ich pobyt v republike sa nezaobišiel bez množstva zranených, ale aj obetí na životoch.⁵⁶ Viacerí vojaci základnej služby z TU reagovali na výzvu Vojenskej nemocnice v Ružomberku, aby darovali svoju krv. Ich mená boli uverejnené v dennom rozkaze veliteľa TU. Muržic im vyslovil „veliteľské uznanie“, pretože „bez zvláštnej agitácie, dobrovoľne darovali svoju krv pre potrebu našich spoluobčanov, postihnutých v dňoch obsadenia našej republiky vojskami spojeneckých armád“.⁵⁷

Situácia v republike nebola ani koncom októbra 1968 stabilizovaná. Príslušníci TU boli oboznámení s tajným rozkazom veliteľa VVO č. 012/68 vo veci zabezpečenia disciplíny v posádkach Praha a Bratislava. Oznamovalo sa, že v hlavných mestách sa nepodarilo dosiahnuť podstatné zvýšenie stavu disciplíny u vojakov, ktorí tu „z akýchkoľvek dôvodov zotrávajú“. Disciplinárne priestupky mali páchať prevažne vojaci z iných posádok, ktorí prichádzali do Prahy a Bratislavy na dovolenku alebo z dôvodu plnenia služobných úloh. Množili sa počty vojakov zadržaných „pre svojvoľné odlúčenie, opilstvo, výtržnictvo, krádeže a vážne nedostatky v osobnom vzhľade i porušovaní rovnošatovej disciplíny“. V rozkaze sa upozorňovalo, že takéto správanie bolo „predmetom kritiky i občianskej verejnosti, ktorá hlavne po vstupe vojsk Varšavskej zmluvy na naše územie veľmi citlivo reaguje na vonkajšie prejavy disciplíny príslušníkov ČSLA“. Veliteľom sa preto týmto nariadilo, aby sa

⁵³ Krajský výbor KSS pre Stredoslovenský kraj v Banskej Bystrici.

⁵⁴ V učilišti toho času pôsobili zástupca veliteľa TU pre výcvik (ZVPV) pplk. Pavol Koreň, zástupca veliteľa TU pre veci politické (ZVP) plk. Jaromír Mlýnek, zástupca veliteľa TU – náčelník školského oddelenia pplk. Ing. Otakar Keřka, zástupca veliteľa TU pre tylo – náčelník tyla pplk. Ing. Norbert Hritz a zástupca veliteľa TU – hlavný inžinier pplk. Ladislav Bašta.

⁵⁵ VHA Bratislava, f. 1489 – VVTŠ Liptovský Mikuláš, šk. S 5. Muržicova správa pre MNO/ Náčelníka letectva a vPVOŠ, zástupcu ministra národnej obrany z 27. 3. 1968.

⁵⁶ Pozri KOŠICKÝ, Patrik. Obete okupácie 1968. In *Rok 1968 a jeho miesto v našich dejinách*. Zost. Miroslav Londák, Stanislav Sikora et al. Bratislava 2009, s. 227-245. ISBN 978-80-224-1095-3.

⁵⁷ VHA Bratislava, f. 1489 – VVTŠ Liptovský Mikuláš, šk. R 52. Denný rozkaz veliteľa TU z 11. 9. 1968.

pri odchode vojakov základnej služby do posádok v Prahe a Bratislave prekontroloval ich vzhľad a aby boli poučení o nutnosti dôstojnej reprezentácie na verejnosti. Voči vojakom, ktorí by sa v uvedených miestach dopustili disciplinárnych priestupkov, sa mali vyvodzovať „*najprísnejšie disciplinárne dôsledky*“.⁵⁸

Zaujímavé informácie o politických náladách a názoroch medzi príslušníkmi učilišťa v období po 21. auguste do začiatku novembra 1968 obsahuje správa tajomníka HV KSČ TU pplk. Milana Mrákavu, ktorú poslal 12. novembra 1968 Oddeleniu škôl a vedy Hlavnej politickej správy v Prahe. Ohľadne hodnotenia udalostí v ČSSR v poslednej tretine augusta 1968 Mrákava uviedol, že medzi príslušníkmi TU prevažuje postoj, že ku vstupu vojsk na územie ČSSR nemalo dôjsť. Pochopili ho ako zásah proti štátnej suverenite a proti novému pojanuárovému kurzu KSČ, pričom obzvlášť v prípade mladých príslušníkov veliteľsko-pedagogického zboru a vojakov základnej služby sa narušil vzťah k susedným socialistickým štátom, ale predovšetkým k ZSSR. Zároveň však Mrákava podotkol, že sa ojedinele vyskytujú – a síce najmä u starších komunistov – hlasy, že situácia v republike po januári 1968 „se nám vymkla z rúk“, a preto zástancovia týchto názorov vojenskú intervenciu štátov Varšavskej zmluvy neodsudzovali. Väčšina príslušníkov učilišťa podľa Mrákavu vyjadrovala spontánnu podporu predstaviteľom pojanuárovej politiky KSČ na čele s Alexandrom Dubčekom, čo sa prejavilo i zvýšeným záujmom o vstup do KSČ v TU. V poslednej tretine augusta 1968 sa rozšírila jej členská základňa až o 38 nových členov.⁵⁹

Vnútropolitický vývoj v Československu sa však uberal smerom k návratu k pomerom pred januárom 1968. Na zasadnutí ÚV KSČ v dňoch 14. – 17. novembra 1968 sa prejavila diferenciácia vo vnútri KSČ, moc reformných komunistov začala upadať v prospech tzv. „realistov“ na čele s Gustávom Husákom, ktorí boli ochotní akceptovať požiadavky sovietskej strany.⁶⁰ Zmeny v politike komunistickej strany sa postupne prejavili i na úrovni učilišťa, odporcovia augustovej intervencie, ktorí podľa vyššie spomenutej správy Mrákavu predstavovali ešte v novembri 1968 väčšinu príslušníkov TU, sa postupne stávali menšinou.

Politická situácia v ČSSR sa odrazila vo výučbe dejepisu vo VSOŠER, ktorá bola v školskom roku 1968/69 zameraná obzvlášť na dejiny KSČ. V správe o priebehu školského roka sa poznamenalo, že „*výchova k proletárskému internacionalizmu bola stížená vnějšími vlivy politických udalostí v r. 1968 a 1969*“. Výučba dejepisu bola podľa veliteľa TU citeľne poznamenaná vnútropolitickou i medzinárodnou situáciou. Na niektorých hodinách museli učitelia vysvetľovať zdroje napätia v republike a vyvracať „*některé nesprávné názory*“, ktoré si žiaci prinášali najmä z dovoleniek. Zatiaľ čo v predmete Politická príprava neboli u 3. ročníka inštitútu a u poslucháčov KZK konštatované žiadne problémy, inak tomu bolo

⁵⁸ VHA Bratislava, f. 1489 – VVTŠ Liptovský Mikuláš, šk. R 52. Denný rozkaz veliteľa TU z 30. 10. 1968.

⁵⁹ VHA Bratislava, f. 1489 – VVTŠ Liptovský Mikuláš, šk. 32 (modrá). Mrákavova správa pre HPS/Oddelenie škôl a vedy v Prahe z 12. 11. 1968, č. j. 02062/1968. Väčšine z tých, ktorí vstúpili do strany v auguste 1968, bolo v rámci výmeny straníckych legitimácií v roku 1970 zrušené členstvo v KSČ TU. Pozri VHA Bratislava, f. 1489 – VVTŠ Liptovský Mikuláš, šk. 5 (červená). Návrh na uznesenie z rokovania pléna KRK 6. 7. 1970. Milan Mrákava, narodený 8. 12. 1927, člen KSČ od 2. 2. 1946, v marci 1968 zvolený za tajomníka HV KSČ TU, v roku 1970 bol zo strany vylúčený a následne preradený z Politického oddelenia TU do funkcie zástupcu náčelníka Učebnej skupiny spoločenských náuk. VHA Bratislava, f. 1489 – VVTŠ Liptovský Mikuláš, šk. 31 (modrá). Stranícky posudok M. Mrákavu zo 16. 10. 1969.

⁶⁰ Pozri BYSTRICKÝ, ref. 29, s. 234-235.

v ŠDZ. V prvom polroku bola výučba narušená neplánovanými stávkami v podniku Tesla Orava. Štúdiom sťažoval tiež nedostatok učebníc Základy vedeckého komunizmu, ako aj „*citové rozpoloženie po srpnu*“, ktoré vyvolalo u poslucháčov pochybnosti o zmysle vojenskej služby, najmä pri téme „Vojenské otázky“. V druhom polroku sa podarilo vzbudiť záujem o „*současnou politickou situaci*“ len u časti žiakov. Augustová intervencia sa nedotkla iba vyučovania spoločenskovedných predmetov. V ŠDZ bolo počiatočné obdobie výučby predmetu Taktická príprava RTV „*vážne narušené neuskutečnením plánované ukázky u bojového útvaru v dôsledku srpnových udalostí. Tím trpela názornosť výuky a chýbala konkrétni predstava základných pojmu.*“⁶¹

Začiatkom roka 1969 sa opätovne začalo zvyšovať napätie na vojenských školách. Hlavnými spúšťačmi nových kríz boli najmä dve udalosti – odstránenie Josefa Smrkovského z postu predsedu Národného zhromaždenia⁶² a upálenie študenta Jana Palacha⁶³.⁶⁴ Veliteľ TU nariadil veliteľom a náčelníkom všetkých stupňov, aby informovali všetkých podriadených 22. januára o verejnom vyhlásení ministra národnej obrany gen. Martina Dzúra pre príslušníkov ČSLA.⁶⁵ Minister v ňom poukázal na svoje vystúpenie na zasadnutí ÚV KSČ (3. 1. 1969), kde mal o. i. povedať, že armáda podporuje politiku vedenia strany a štátu, a že chce byť „*organizovaným konsolidačným činiteľom vo vnútri štátu*“. Dzur sa tiež zmienil o obavách velenia armády vyvolaných náhlou politickou krízou, „*ktorá vznikla v súvislosti s tragickým činom študenta Jána Palacha*“. Minister zaujal jednoznačne odmietavý postoj k jeho činu a snažil sa agitovať proti podobným akciám. V prevolaní uviedol: „*Začo chcú mladí ľudia obetovať svoje životy? Snád' zato, aby socialistické vymoženosti nášho ľudu boli likvidované? Alebo zato, aby iné extrémne sily využili situáciu k znovunastoleniu režimu osobnej veci? Takéto činy nemajú oprávnenie. Môžeme len vyjadriť ľútosť nad mladým ľudským životom. Taký čin nie je východiskom z našich zložitých sociálne politických a hospodárskych problémov.*“⁶⁶ Vedúci tajomník HV KSČ, plk. PhDr. Jaromír Mlýnek⁶⁷ sa usiloval prekonať toto napätie tým, že – podľa jeho slov – aktivizoval členov HV, P-HV a komunistov z velenia „*za mimořádně aktivní činnosti velitele*“ TU. Mal týmto preberať iniciatívu za výbory Základnej organizácie (ZO) KSČ, ktoré obviňoval z pasivity v tomto období. Spoločný, koordinovaný postup členov HV, P-HV, výborov ZO KSČ a súdruhov

⁶¹ VHA Bratislava, f. 1489 – VVTŠ Liptovský Mikuláš, šk. S 5. Muržicov prípis pre HSL a vPVOŠ z [?] augusta 1969, č. j. 05219. Prílohu tvorí správa o priebehu školského roku 1968/69.

⁶² K odstráneniu J. Smrkovského pozri ŽATKULIAK, Jozef. Jeseň 1968 v pripravách na federalizáciu štátu. In Rok 1968..., ref. 56, s. 224; HONZÁK, František et al. *Dejiny Slovenska : Dátumy, udalosti, osobnosti*. Bratislava 2007, s. 614. ISBN 978-80-8085-596-3.

⁶³ Český študent Jan Palach sa zapálil na Václavskom námestí v Prahe 16. 1. 1969, na protest proti politickému vývoju v ČSSR. O tri dni neskôr zomrel na následky popálenia. Jeho smrť vyvolala v krajine demonštrácie proti režimu.

⁶⁴ NYTRA, ref. 2, s. 117.

⁶⁵ VHA Bratislava, f. č. 1489 – VVTŠ Liptovský Mikuláš, šk. R 53. Denný rozkaz veliteľa TU z 22. 1. 1969.

⁶⁶ Text prevolania je uverejnený v BENČÍK, Antonín – PAULÍK, Jan – PECKA, Jindřich (eds.). *Vojenské otázky československé reformy 1967 – 1970 : Srpen 1968 – květen 1971 : Prameny k dějinám československé krize v letech 1967 – 1970*. Díl 6, 2. svazek. Praha 1999. ISBN 80-7239-055-4, dokument 41.

⁶⁷ Plk. Jaromír Mlýnek sa narodil 13. 7. 1926, bol českej národnosti a pôvodným povoláním konštruktér. Od 23. 5. 1945 bol členom KSČ. VHA Bratislava, f. 1489 – VVTŠ Liptovský Mikuláš, šk. 7 (červená). Protokol VII. konferencie KSČ v TU 2. 4. 1970, s. 224.

z velenia učilišťa následne – podľa Mlýnkovho tvrdenia – umožnil „*poměrně rychlé pochopení a prosazení závěrů ÚV KSČS v ZO KSČS i mezi ostatními příslušníky TU*“.

Pred ďalšie ťažkosti boli postavené stranícko-politické orgány TU už v marci 1969, kedy na Majstrovstvách sveta v ľadovom hokeji vo Švédsku dvakrát zvíťazila česko-slovenská reprezentácia nad sovietskou (21. a 28. 3.). Hoci sa v republike zdvihla na mnohých miestach vlna demonstrácií proti okupačným jednotkám, v učilišti ani v mieste jeho dislokácie napokon nedošlo k žiadnym „*protisovietskym a protisocialistickým vystúpeniam*“.⁶⁸ Podľa vedúceho tajomníka HV KSČ prebehli tieto udalosti v TU „*bez vážnejších kolísí a podstatnejších závad*“ práve vďaka aktivizácii vyššie spomenutých orgánov.⁶⁹ Istú výnimku predstavovalo len 6 príslušníkov učilišťa, ktorí sa zúčastnili osláv na počesť víťazstva v hokeji. I keď bola ich účasť na oslavách, ktoré usporiadali miestni občania, len pasívna, a k žiadnym výtržnostiam nedošlo, previnilci boli potrestaní. Aby sa predišlo možným nepokojom, boli zorganizované zmiešané poriadkové hliadky zložené z príslušníkov TU (pravdepodobne z vojakov základnej služby – pozn. J.T.) a VB.⁷⁰

Sovietska strana začala v dôsledku hokejových udalostí vyvíjať intenzívnejší nátlak na ústredné československé orgány, aby ráznejšie potláčali protisovietske prejavy v krajine. Výsledkom bolo urýchlené odbúravanie demokratizačných prvkov v štáte.⁷¹ V tomto období bol odstránený Alexander Dubček z postu prvého tajomníka ÚV KSČ, ktorého nahradil vo funkcii Gustáv Husák. Plk. Muržic zaradil do Denného rozkazu veliteľa TU z 18. apríla 1969 nasledovné vyhlásenie: „*Dňa 17. 4. 69 vo večerných hodinách ste boli oboznámení s prehlásením pléna ÚV KSČS, s prejavom s. prezidenta ČSSR a nového vedúceho tajomníka ÚV KSČS⁷² o situácii v našej zemi. Je Vám tiež známa vážna situácia v našej zemi a úlohy, ktoré v tejto súvislosti musíme plniť. Tieto úlohy a obmedzenia sú nepríjemné a nepopulárne, nie však neopodstatnené. Kladú veľké nároky na dôsledné plnenie rozkazov*

⁶⁸ VHA Bratislava, f. 1489 – VVTŠ Liptovský Mikuláš, šk. S 5. Muržicova správa pre SL a vPVOŠ z 11. 9. 1970.

⁶⁹ VÚA – VHA Praha, f. MNO 1969 – HPS, 38/1, šk. 70. Správa PO TU o stave v TU z 5. 9. 1969, č. j. 001402-69.

⁷⁰ VHA Bratislava, f. 1489 – VVTŠ Liptovský Mikuláš, šk. 32 (modrá). Muržicov prípis pre náčelníka letectva a PVOŠ zo 14. 1. 1970, č. j. 03713. Prílohu tvorí „*Vojensko-politická analýza vývoja v TU za obdobie od XIII. zjazdu KSČ do súčasnosti*“. O tom, že príslušníci TU slúžili v tomto období v zmiešaných poriadkových hliadkach s orgánmi VB, sa nachádza zmienka i v správe HPS o stave výučby spoločenských náuk na vojenských stredných školách z jesene 1969 (č. j. 052000/14). V správe sa o. i. uvádza: „*Březnové události a vandalské činy, ke kterým došlo na různých místech republiky, byly ve školách stranicko-politickými orgány a organizacemi, ale i posluchači odsouzeny. Vojenské školy plnily bez vážných problémů mimořádná opatření stanovená v rozkaze MNO čís. 02 a 03/69, úkoly spojené s bojovou pohotovostí a v pořádkových hlídkách spolu s orgány VB. Svědčí o tom výsledky kontroly provedené v TU Liptovský Mikuláš [...]*“. VÚA – VHA Praha, f. MNO 1968 – HPS, 24/3, 6/14, šk. 75.

⁷¹ Pozri BAKA, ref. 49, s. 117-123.

⁷² Záverečný prejav G. Husáka na plenárnom zasadnutí ÚV KSČ 17. 4. 1969 je uverejnený v HUSÁK, Gustáv. *Projevy a stati : Duben 1969 – leden 1970*. Praha 1970, s. 10-34. ISBN 25-045-70. Husák v prejave označil demonstrácie po hokejových víťazstvách za medzinárodnú hanbu. Príčinu udalostí videl v antisovietskej propagande, ktorú šírila domáca tlač. Taktiež vyslovil potrebu konsolidácie pomerov v republike, ako i vzťahov medzi ČSSR a „*našimi spojenci, se kterými jsme ekonomicky i vojensky spojeni*“. Obzvlášť v tejto súvislosti vyzdvihol „*povinnost*“ dostať vzťahy so Sovietskym zväzom „*do normálních pozic*“. Tamže, s. 13-14, 21-22.

*a nariadení, ale aj na vysokú vyspelosť každého z nás. Rozkazy prezidenta ČSSR a ministra národnej obrany⁷³ vychádzajú z dôkladného zhodnotenia situácie v našej zemi a majú svoju plnú opodstatnenosť. Zabezpečte splnenie všetkých vydaných rozkazov a pokynov tak, ako som ich konkretizoval vo svojich nariadeniach. Dokážte svojim jednaním, že ste pevne rozhodnutí splniť prísahu a vojenské poriadky. Dokážte týmto úplnú podporu súčasnému politickému vedeniu.*⁷⁴

Prejavy nového tajomníka ÚV KSČ Husáka sa po 17. apríli 1969 stali pevnou súčasťou (z)normalizovaného Československa. Referát, ktorý predniesol na plenárnom zasadnutí ÚV KSČ 29. mája 1969, bol hlavným predmetom na záverečných seminároch v politickej príprave vojakov z povolania a všetkých skupín stranického školenia v TU. Dňa 17. júna a 1. júla 1969 sa mali na seminároch preberať nasledovné otázky: 1. V čom spočívajú príčiny súčasnej krízovej situácie v našej spoločnosti a východiská ÚV KSČ k jej riešeniu (Úvodná a I. časť referátu); 2. Vedúca úloha KSČ v politickom systéme našej spoločnosti. (II. časť referátu); 3. Súčasný problémy našej ekonomiky a závery májového pléna k ich riešeniu (III. časť referátu); 4. Súčasný úlohy socialistického štátu a jeho mocenských orgánov s dôrazom na úlohy armády (III. a IV. časť referátu).⁷⁵ Náčelník TU Muržic nariadil jednotlivým veliteľom a náčelníkom učilišťa, aby zabezpečili „*peniknutie stanovených otázku všetkým vojakom z povolania, ich prípravu a účasť na tomto školení*“. Na záver mali stručne zhodnotiť zvládnutie materiálov májového pléna u svojich podriadených.⁷⁶ Ako vyplýva z náplne školenia, „konsolidácia pomerov“ v učilišti sa mala zabezpečiť o. i. cestou intenzívneho ideologického ovplyvňovania.

Život v TU v sledovanom období nepredstavoval len sled každodenných starostí spojených s okupáciou republiky a študijné povinnosti. Príslušníci učilišťa sa venovali i rôznym aktivitám vo voľnom čase, ako napr. návštevám divadelných predstavení v klube TU, sledovaniu filmov v kine TU, tiež športovým aktivitám, ktoré boli integrálnou súčasťou telovýchovy, zájazdov do Vysokých a Nízkyh Tatier a pod. Totalitný režim v ČSSR sa usiloval zasahovať do všetkých oblastí života spoločnosti a jednou z jeho predĺžených rúk bol do jari 1968 *Československý zväz mládeže* (ČZM). Išlo o jednotnú organizáciu mládeže v Československu (a to vrátane vojenskej mládeže), ktorú riadila KSČ. Vďaka demokratizačnému pohybu v spoločnosti sa začiatkom roka 1968 začala meniť na federáciu nezávislých mládežníckych organizácií, čo znamenalo prakticky jej postupný zánik. Medzi vojenskou mládežou vznikali v pojanuárovom období diskusie o otázke potreby vlastnej mládežníckej organizácie v armáde. Na Celoarmádnom fóre Vojenskej mládeže v Znojme v dňoch 3. a 4. mája 1968 sa o. i. vypracovali zásady pre výstavbu demokraticky volených orgánov na všetkých stupňoch velenia a podľa sociálnych skupín (napr. pre poslucháčov

⁷³ Rozkazy ministra národnej obrany č. 02 z 2. 4. 1969 a č. 03 z 9. 4. 1969 sú uverejnené v POVOLNÝ, Daniel. Hokejové údالosti v březnu 1969 z pohledu ČSEA: II. část – dokončení. In *Historie a vojenství*, 2010, roč. LIX, č. 4, s. 19, 21-22. ISSN 0018-2583. V rozkaze č. 02 minister odsúdil, že na „*protisovetských a proti socialistických*“ vystúpeniach sa podieľali aj vojaci ČSEA. Nariadil preto, aby sa proti „*narušiteľům kázně a vzájemných vztahů s vojsky Sovětské armády*“ vyvodili prísne dôsledky.

⁷⁴ VHA Bratislava, f. č. 1489 – VVTŠ Liptovský Mikuláš, šk. R 54. Denný rozkaz veliteľa TU z 18. 4. 1969.

⁷⁵ Text Husákovho referátu z 29. 5. 1969 je uverejnený v HUSÁK, ref. 69, s. 65-112.

⁷⁶ VHA Bratislava, f. 1489 – VVTŠ Liptovský Mikuláš, šk. R 54. Denný rozkaz veliteľa TU z 11. 6. 1969.

vojenských vysokých škôl, poslucháčov vojenských stredných škôl a pod.), ktoré by pracovali nezávisle od straníckych a armádných funkcionárov v ČSLA.⁷⁷ V nasledujúcom období viedli ďalšie diskusie k požiadavke ustanovenia *Zväzu vojenskej mládeže* (ZVM), pričom zároveň začali postupne vznikať organizácie *Zväz vojenskej vysokoškolskej mládeže*, *Zväz vojenskej stredoškolskej mládeže* a *Zväz pracujúcej mládeže v armáde*.⁷⁸ O ustanovení *Zväzu vojenskej stredoškolskej mládeže*, na konferencii v Opave v dňoch 31. mája – 1. júna 1968, boli príslušníci TU informovaní prostredníctvom Denného rozkazu veliteľa TU v druhej polovici septembra 1968. Organizácia mala združovať vojenskú mládež – poslucháčov, vojakov a poddôstojníkov základnej služby, žiakov VSOŠER i vojakov z povolania – „na základe najprirodzenejších záujmov a potrieb“. Vo svojej činnosti nadväzovala „na národné tradície, tradície socializmu, demokracie a humanizmu“. V Dennom rozkaze veliteľa TU sa upozorňovalo, že organizácia si nekladie „za cieľ vystupovať menom všetkej mládeže v našej škole“, avšak uchádza sa „o jej dôveru“. Najnižším organizačným článkom organizácie bol základný kolektív, jeho členov (aspoň 5) mali zjednocovať „spoločné záujmy alebo priateľské vzťahy“. Vytvárať mohli napr. rádiotechnické, letecko-modelárske alebo raketomodelárske kluby, ale aj kultúrno-spoločenské kluby – hudobné, literárne, filmové, fotografické, ďalej turistické oddiely, športové oddiely atď. Veliteľ TU šírením týchto informácií a príslušnými pokynmi prakticky podporil vytvorenie novej mládežníckej organizácie, pretože – podľa znenia rozkazu – vytvárala predpoklad pre lepšie uplatnenie „záujmov v celom systéme učebne výchovnej práce v TU“.⁷⁹ V podstate takýmto krokom Muržic umožnil, aby na pôde učilišťa dostala priestor organizácia, ktorá bola jedným z plodov Československej jari.

V ďalších mesiacoch sa pripravoval ustanovujúci kongres ZVM, ktorý sa napokon konal v januári 1969. Vytvorený zväz združoval na základe autonómie 14 samostatných zväzov.⁸⁰ Ich činnosť mala koordinovať Ústredná rada ZVM, v ktorej mal každý zväz svojho zástupcu.⁸¹ Dňa 16. januára 1969 bol na I. zhromaždení Rady mládeže útvarov a samostatných jednotiek TU prijatý program učilištnej organizácie ZVM. V správe PO TU zo septembra 1969 je retrospektívne vyslovená kritika k tomuto programu. V správe sa uvádza: „Program ne dost jednoznačne vyjadruje SVM⁸² v TU jako aktivního činitele v politické výchově mládeže k vlastenectví, internacionalizmu a k zodpovědnému výkonu vojenské služby. Svádí k ideální samovýchově k vlastenectví, internacionalizmu a pod.“⁸³ Postupne sa však podarilo novému vedeniu KSČ dostať pod kontrolu i tento zväz. Už po aprílovom pléne ÚV KSČ v roku 1969 narastal vplyv stranícko-politických orgánov a straníckych

⁷⁷ POVOLNÝ, Daniel. *Vojenské řešení Pražského jara 1968*. I. Invaze armád Varšavské smlouvy. Praha 2008, s. 58. ISBN 978-80-7278-470-7.

⁷⁸ VÚA – VHA Praha, f. MNO 1970 – HPS, 25/2-1, šk. 64. Uznesenie Sekretariátu ÚV KSČ a dôvodová správa k systému spoločenských organizácií v armáde, predložené 20. 1. 1970, č. j. 05718/1970. Za poskytnutie dokumentu ďakujem PhDr. Igorovi Bakovi, PhD. z Vojenského historického ústavu v Bratislave.

⁷⁹ VHA Bratislava, f. 1489 – VVTŠ Liptovský Mikuláš, šk. R 52. Denný rozkaz veliteľa TU z 18. 9. 1968.

⁸⁰ BAKA, ref. 49, s. 114.

⁸¹ VÚA – VHA Praha, f. MNO 1970 – HPS, 25/2-1, šk. 64. Uznesenie Sekretariátu ÚV KSČ a dôvodová správa k systému spoločenských organizácií v armáde, predložené 20. 1. 1970, č. j. 05718/1970.

⁸² Svaz vojenské mládeže (SVM).

⁸³ VÚA – VHA Praha, f. MNO 1969 – HPS, 38/1, šk. 70. Správa PO TU o stave v TU z 5. 9. 1969, č. j. 001402/69.

organizácií na ďalší vývoj ZVM. Vedenie HPS na MNO začalo po tomto pléne hodnotiť proces diferenciacie v mládežníckom hnutí v rámci armády ako dôsledok roztrieštenosti v zväze.⁸⁴ Dňa 30. júla 1969 bol zvolaný II. kongres ZVM, na ktorom bol schválený nový program a stanovky zväzu, ako i jeho nová organizačná štruktúra. V prijatých dokumentoch II. kongresu sa stanovila hlavná úloha ZVM nasledovne: „*Získavať a vést mládež k osvojeniu si marxizmu-leninizmu, k aktuálnému podílu na realizácii politiky KSČ, k plneniu úkolu obrany socialistickej vlasti i celého socialistického tábora [...]*“.⁸⁵ Vykonanými opatreniami si KSČ zabezpečila jednotné politické pôsobenie na vojenskú mládež v republike.⁸⁶

Vo vyššie citovanej správe PO učilišťa z 5. septembra 1969 sa popri slovám kritiky nachádzajú aj zmienky o aktivitách ZVM, ktoré boli hodnotené kladne. Útvary rady ZVM sa podľa tvrdenia PO „*v období politických událostí*“ angažovali v získavaní mládeže na uskutočňovanie opatrení „*na normalizácii situácie v zemi a zabezpečení vnútorného poriadku*“. Taktiež sa aktívne zapojili do dôstojných osláv 10. výročia TU. Z prostriedkov ZVM sa k tomuto výročiu skrášlili objekty A a B výsadbou ruží a iných kvetov. Z iniciatívy zväzu vypomáhali príslušníci TU národnému hospodárstvu prácou v „*Tesle Orava, Tesla Hrádok, Drevoinpregna L[iptovský] Hrádok a pod.*“, ale aj pri výstavbe Vysokých Tatier.⁸⁷ Za významný politický čin Rád mládeže označilo PO nadviazanie kontaktov s jednotkami Sovietskej armády. Zároveň sa v správe s uspokojením konštatovalo, že Celoškolská rada (ČŠR) ZVM, ktorá bola riadiacim a koordinujúcim orgánom zväzu v TU, „*se plně postavila za přestavbu SVM za účelem sjednocení na ideové i organizační základny*“.⁸⁸

Podobne ako v celej republike, tak i v TU sa každoročne povinne oslavovali výročia, ktoré mali prehlbovať národnú hrdosť poslucháčov, vojakov z povolania a vojakov základnej služby. No na druhej strane sa touto cestou mala zároveň upevňovať proklamovaná jednota medzinárodného komunistického hnutia a, najmä, spojenectvo so Sovietskym zväzom. Intervencia v auguste 1968 sa čiastočne odrazila i na podobe osláv. V súvislosti s oslavami Dňa ČSLA (6. 10.)⁸⁹ vydal minister národnej obrany armády generál Martin Dzúr, „*s pri-*

⁸⁴ BAKA, ref. 49, s. 114.

⁸⁵ VÚA – VHA Praha, f. MNO 1970 – HPS, 25/2-1, šk. 64. Uznesenie Sekretariátu ÚV KSČ a dôvodová správa k systému spoločenských organizácií v armáde, predložené 20. 1. 1970, č. j. 05718/1970.

⁸⁶ MADRY, Jindřich. Počátky normalizace a armáda (duben – srpen 1969). In *Historie a vojenství*, 1993, roč. XLII, č. 4, s. 24. ISSN 0018-2583.

⁸⁷ Za výpomocou národnému hospodárstvu sa v tomto období skrývali snahy vedenia štátu i armády zlepšiť obraz armády v spoločnosti. Povesť armády bola po augustovej invázii u verejnosti naštrbená, keďže v podstate nezasiahla v osudných augustových dňoch roku 1968 proti okupantom. V spoločnosti sa začali šíriť myšlienky o jej nepotrebnosti. V snahe kompenzovať tento handicap sa v najvyšších armádnych, stranických a štátnych kruhoch rozhodlo, že vojenské útvary budú vo zvýšenej miere vypomáhať v národnom hospodárstve. (PÚČIK, Miloslav. *Rok 1968 a armáda na Slovensku : súvislosti a dôsledky*. Bratislava 1999, s. 37. ISBN 80-88842-23-9.) Dočasné smernice pre poskytovanie vojenských výpomocí v prospech národného hospodárstva, „*vydané na základe rozkazu prezidenta ČSSR v auguste 1968*“, boli zrušené koncom decembra 1968. (VHA Bratislava, f. 1489 – VVTŠ Liptovský Mikuláš, šk. R 53. Denný rozkaz veliteľa TU z 29. 12. 1968.). Vo veci pomoci príslušníkov TU pri výstavbe Vysokých Tatier pozri VHA Bratislava, f. 1489 – VVTŠ Liptovský Mikuláš, šk. R 52. Denný rozkaz veliteľa TU zo 14. 11. 1968.

⁸⁸ VÚA – VHA Praha, f. MNO 1969 – HPS, 38/1, šk. 70. Správa PO TU o stave v TU z 5. 9. 1969, č. j. 001402-69.

⁸⁹ Deň československej armády sa prvýkrát oslavoval 6. 10. 1950, na výročie vstupu 1. čs. armádneho zboru na územie Slovenska (6. 10. 1944). Zavedenie nového dňa armády bolo prejavom čoraz pevnejšej orientácie Československa na Sovietsky zväz. BÍLEK, Jiří. Hlavní etapy a směry soviétizace československé armády v letech 1945 – 1955. In *Sborník VA Brno*, řada C – D, 2004, zvláštní číslo, s. 30. ISSN 1211-1031.

hliadnutím na zvláštnu situáciu v ČSSR i v ČSLA“ pokyny, podľa ktorých stanovil veliteľ TU program osláv v posádke Liptovský Mikuláš a v TU. Muržic zakázal počas osláv organizovať „ukážky bojovej techniky, cvičenia, ukážky s brannými prvkami a nástupy vojenských útvarov a jednotiek TU so zbraňami na verejnosti“.⁹⁰ V máji 1969 sa oficiálne hlásané „československo-sovietske priateľstvo“ pretavilo do účasti jednotky sovietskej armády na oslave Dňa víťazstva (8. 5.)⁹¹ v TU.⁹² Po májových oslavách veliteľ Muržic poďakoval príslušníkom učilišťa za vzorné vystúpenie, ktorým potvrdili „svoje morálne kvality a ukázali pred zástupcami pracujúcich a delegáciou sov. armády vysokú disciplínu a vojenskú pripravenosť“.⁹³ V nasledujúcom školskom roku (1969/70) boli pozvaní príslušníci sovietskej armády z posádky Ružomberok už i na oslavy Dňa ČSLA v TU.⁹⁴ V rámci osláv 25. výročia bojov na Dukle povolil veliteľ TU jednému z útvarov v učilišti uskutočniť zájazd na Duklu dňa 5. októbra 1969. Zároveň povolil „v rámci družobnej jednoty“ zúčastniť sa zájazdu i „príslušníkom sov. jednotky v Ružomberku“.⁹⁵

O tom, že „priateľské“ vzťahy medzi ČSLA a Sovietskou armádou boli zo strany vedúcich miest v štáte zámerne pestované, svedčí aj rozkaz MNO z júna 1969 vo veci zachovania vojenskej zdvorilosti medzi vojakmi oboch armád. Príslušníci TU boli o jeho znení oboznámení na základe Denného rozkazu veliteľa učilišťa koncom júna. Vojaci ČSLA sa mali pri styku s príslušníkmi sovietskej armády riadiť pravidlami vojenskej zdvorilosti podľa ustanovení československých vojenských poriadkov a predpisov.⁹⁶

Sovietska armáda nebola jediná, s ktorou TU rozvíjalo priateľské vzťahy, ako dokazuje kultúrny program, ktorý vedenie učilišťa ponúklo na začiatku školského roka 1969/70. V rámci družby armád Varšavskej zmluvy sa usporiadalo 5. septembra večer, v kinosále TU, vystúpenie súboru Maďarskej ľudovej armády, „nositeľa Radu Červenej hviezdy“. Veliteľ TU odporučil – „vzhľadom na vysokú úroveň umeleckého súboru“ – aby sa predstavenia zúčastnili všetci príslušníci stáleho stavu učilišťa, ako aj ich rodinní príslušníci.⁹⁷

V neposlednom rade treba upozorniť, že organizácia stranícko-politickej práce vo vojenských školách v ČSSR prešla v sledovanom období výraznou zmenou. Súčasťou opatrení na „konsolidáciu pomerov“ v republike koncom 60. rokov bolo zrušenie volených stranických orgánov a opätovný prechod na menované orgány – Politické oddelenia. Uzavrelo sa tak osemročné obdobie volených orgánov vo vojenských školách. V TU bola podľa nariadenia HPS dňa 16. júla 1969 ukončená činnosť HV KSČ a následne ustanovené Politické

⁹⁰ VHA Bratislava, f. č. 1489 – VVTŠ Liptovský Mikuláš, šk. R 52. Denný rozkaz veliteľa TU z 3. 10. 1968.

⁹¹ Výročie ukončenia druhej svetovej vojny v Európe.

⁹² VHA Bratislava, f. č. 1489 – VVTŠ Liptovský Mikuláš, šk. R 54. Denný rozkaz veliteľa TU z 4. 5. 1969.

⁹³ VHA Bratislava, f. č. 1489 – VVTŠ Liptovský Mikuláš, šk. R 54. Denný rozkaz veliteľa TU z 14. 5. 1969.

⁹⁴ VHA Bratislava, f. č. 1489 – VVTŠ Liptovský Mikuláš, šk. R 55. Denný rozkaz veliteľa TU z 30. 9. 1969.

⁹⁵ VHA Bratislava, f. č. 1489 – VVTŠ Liptovský Mikuláš, šk. R 55. Denný rozkaz veliteľa TU z 1. 10. 1969.

⁹⁶ VHA Bratislava, f. č. 1489 – VVTŠ Liptovský Mikuláš, šk. R 54. Denný rozkaz veliteľa TU z 25. 6. 1969.

⁹⁷ VHA Bratislava, f. č. 1489 – VVTŠ Liptovský Mikuláš, šk. R 55. Denný rozkaz veliteľa TU z 3. 9. 1969.

oddelenie (PO) s menovanými funkcionármi, ako aj zvolené Byro PO.⁹⁸ Stalo sa tak na záverečnom zasadnutí pléna HV KSČ TU. Vedúci tajomník HV KSČ TU plk. Jaromír Mlýnek na zasadnutí zhodnotil činnosť HV a P-HV KSČ v období od januára 1968 do júla 1969. Ako bolo už skôr spomenuté, v čase invázie vojsk Varšavskej zmluvy do ČSSR prijali HV i P-HV stanoviská rozchádzajúce sa s politickou líniou, ktorá sa v republike napokon postupne presadila. Mlýnek prítomným oznámil, že komisia zložená z členov P-HV a sekretariátu odporučila zrušiť uznesenia P-HV z 22. augusta a 27. augusta 1968, ďalej uznesenia HV a KRK v učilišti z 23. augusta a 30. augusta 1968, ako aj obe rezolúcie, ktoré prijali 23. augusta 1968. Zrušiť sa mali tiež stanoviská pléna HV a KRK z 28. augusta a 30. augusta 1968. Navyše sa mali upraviť alebo zrušiť uznesenia tamojších ZO KSČ. Z uvedených odporúčení vyplýva, že stranícko-politické orgány TU sa v kritickom období zachovali v rozpore s názormi, ktoré si však začali v nasledujúcom období pod vplyvom normalizačných opatrení rýchlo osvojovať. Mlýnek na zasadnutí vytýčil pre prácu budúceho byra a PO nasledovné základné úlohy: 1. upevniť jednotu KSČ v TU na princípoch marxizmu-leninizmu; 2. posilniť vedúcu úlohu strany pri riešení všetkých principiálnych problémov politiky strany v armáde, a to najmä pri realizácii školskej politiky, v oblasti vedy a kultúry, pri vedení a usmerňovaní ZVM i Revolučného odborového hnutia (ROH) a pod.; 3. pomáhať pri upevňovaní ČSLA ako mocensko-politickej zložky socialistického štátu, zvyšovať bojovú pohotovosť všetkých častí TU; 4. zintenzívniť a prehĺbiť internacionálnu výchovu príslušníkov TU, posilňovať ich presvedčenie o pevnej spolupatričnosti ČSLA k Varšavskej zmluve, prehlbovať a rozvíjať „vojenské a bratské svazky našich vojaků s príslušníky sovětské armády a ostatními armádami států Varšavské smlouvy“; 5. podporovať úsilie velenia TU a veliteľov všetkých stupňov o zlepšenie životných a pracovných podmienok príslušníkov TU, usilovať o zvýšenie prestíže vojenského povolania, o úpravu vzťahu príslušníkov TU s civilným obyvateľstvom a vytvoriť podmienky pre rast úrovne morálno-politického stavu. Pri realizácii menovaných úloh sa malo príslušníkom TU zdôrazňovať, že v armáde sa musia rešpektovať isté základné princípy, a síce triedny princíp, princíp uplatňovania vedúcej úlohy strany, internacionálny princíp (tzn. podporovať spoluprácu socialistických krajín), princíp prísneho centrálného riadenia v armáde, princíp nedeliteľnej veliteľskej právomoci a princíp prísnej organizovanosti a kázně.⁹⁹

⁹⁸ Náčelníkom Politického oddelenia TU sa stal bývalý tajomník HV KSČ TU, J. Mlýnek. Dňa 1. 1. 1969 vstúpil do platnosti zákon o federatívnom usporiadaní ČSSR, na základe ktorého vznikli dve socialistické republiky – Česká socialistická republika (ČSR) a Slovenská socialistická republika (SSR). Zákon o federácii sa odrazil i v systéme riadenia stranícko-politických orgánov vo vojenskom školstve. Na základe uznesenia PÚV KSČ zo 7. 1. 1969 (pozri BAKA, ref. 49, s.112) a Byra HPS ČSLA z 22. 4. 1969 sa rozhodlo o zrušení priameho riadenia stranícko-politickej práce na všetkých stredných vojenských školách z HPS a o jeho prenesení na Politické správy (PS) vojenských okruhov podľa teritoriálneho princípu. Východný vojenský okruh prebral z podriadenosti HPS 7 vojenských stredných škôl, medzi nimi i TU. Odovzdávanie sa uskutočnilo v dňoch 2. – 6. 9. 1969, pričom stranícko-politické orgány TU prevzala PS VVO konkrétne 5. 9. 1969. VÚA – VHA Praha, f. MNO 1969 – HPS, 38/1, šk. 70. Informace o stavu realizace nařízení náčelníka HPS ČSLA ke změně podřízenosti SPP a SPO vojenských škol dislokovaných na teritoriu Východního vojenského okruhu; Informace o stavu realizace vojenské školské politiky a o politické a kádrové situaci na vojenských středných školách k 30. srpnu 1969.

⁹⁹ VÚA – VHA Praha, f. MNO 1969 – HPS, 38/1, šk. 70. Mlýnkov prípis pre MNO/HPS/Oddelenie škôl a vedy v Prahe z 21. 8. 1969 vo veci záverečného zasadnutia pléna HV KSČ TU.

V správe PO TU o stave v učilišti pre HPS v Prahe z 5. septembra 1969 sa konštatovalo, že úsilie, ktoré vynaložili stranické a veliteľské orgány učilišťa na presadenie vyššie vytýčených úloh, „se již také odrazilo v morálně-politickém stavu příslušníků TU v kritických srpnových dnech letošního roku. Svědčí o tom podstatný vzestup kázně, pořádku a organizovanosti a zejména však skutečnost, že úkoly uložené pro toto období byly splněny s mimořádným pochopením a příkladným úsilím jak důstojníků, tak žáků i vojáků zákl. služby bez nejmenšího narušení, bez jediného vážnějšího přestupku, což také bylo oceněno nejen orgány velení našeho vojska, ale také i civilními stranickými a státními orgány na našem teritoriu.“¹⁰⁰ V citovanej správe narážalo nedávno ustanovené Politické oddelenie TU na demonštrácie a iné prejavy protivládneho odporu v republike, ku ktorým došlo v súvislosti s prvým výročím okupácie ČSSR v auguste 1969. Stranícke a štátne orgány sa na očakávané masové prejavy nespokojnosti s normalizačným procesom v republike systematicky pripravovali približne už od konca júna 1969, pričom proti demonštrantom mali zasahovať nielen orgány Zboru národnej bezpečnosti (ZNB) a Ľudové milície, ale aj armáda.¹⁰¹ V rámci týchto príprav bol vydaný i Tajný rozkaz veliteľa TU z 11. augusta 1969 s názvom *Opatrenia k zabezpečeniu klľudu a poriadku*. Na základe rozkazu mali o. i. od polovice augusta do 1. septembra vybraní príslušníci TU – konkrétne vojaci základnej služby – vytvoriť zmiešané hliadky s príslušníkmi VB,¹⁰² a podieľať sa tak na zabezpečovaní „klľudu a poriadku“.¹⁰³ Náčelník Krajskej správy VB v Banskej Bystrici a náčelník Okresného oddelenia VB v Liptovskom Mikuláši odovzdali v druhej polovici septembra 1969 veliteľovi TU prípis, v ktorom vyslovili „uznanie a srdečné poďakovanie príslušníkom TU, ktorí sa spoločne s orgánmi ZNB podieľali na plnení úloh zabezpečovania klľudu a poriadku v okrese“. Náčelníci v prípise konštatovali, „že vojaci pridelení k výkonu služby plnili svoje úlohy dôsledne a zodpovedne, že súčinnosť príslušníkov VB s príslušníkmi ČSLA bola vzorná“. Samotný Muržic k vyslovenému uznaniu navyše zaželel „príslušníkom kombinovaných hliadok ako aj organizátorom mnoho ďalších pracovných a osobných úspechov“.¹⁰⁴

O tom, že intenzívne ideologicko-politické vplyvanie na príslušníkov TU sa v nasledujúcom školskom roku stalo prioritou učilišťa, svedčí záverečná správa veliteľa TU o priebehu školského roka 1969/70. Hneď v prvej časti správy sa uvádza, že v tomto roku sa „ideovo-politickej práci“ v TU venovala zvýšená pozornosť, a to nielen zo strany velenia školy a stranícko-politických orgánov, ale i pedagogického zboru, jednotlivých veliteľov, ako aj stranických a mládežníckych orgánov školy. Cieľom ich úsilia bolo dosiahnuť – vyjadrené jazykom dobového dokumentu – „důsledné a cílevědomé ideové výchovy příslušníků TU, jako uvědomělých obránců naší socialistické vlasti“. Do všetkých predmetových plánov

¹⁰⁰ Tamže.

¹⁰¹ CHRASTIL, ref. 1, s. 77-78.

¹⁰² VHA Bratislava, f. 1489 – VVTŠ Liptovský Mikuláš, Tajné rozkazy, šk. 7. Tajný rozkaz veliteľa TU č. 018 z 11. 8. 1969.

¹⁰³ VHA Bratislava, f. 1489 – VVTŠ Liptovský Mikuláš, šk. S 5. Muržicova správa pre Okresný výbor KSS/Komisia obrany Liptovský Mikuláš z 20. 10. 1969 vo veci vyhodnotenia morálno-politického stavu a stavu disciplíny príslušníkov posádky Liptovský Mikuláš a Liptovský Hrádok..

¹⁰⁴ VHA Bratislava, f. 1489 – VVTŠ Liptovský Mikuláš, šk. R 55. Denný rozkaz veliteľa TU z 22. 9. 1969. Tajný rozkaz veliteľa TU č. 018 z 11. 8. 1969 predstavoval prvý z tajných rozkazov, ktoré vydávalo velenie učilišťa až do roku 1989 vždy v auguste za účelom zabrániť akciám proti štátnym a stranickým orgánom ČSSR ako aj sovietskym jednotkám. Pozri napr. VHA Bratislava, f. 1489 – VVTŠ Liptovský Mikuláš, Tajné rozkazy, šk. 7. Tajný rozkaz veliteľa TU č. 027 z 13. 8. 1970.

učebnej skupiny spoločenských náuk boli zapracované nasledovné úlohy: podstata vedec-keho svetového názoru; triedny a internacionálny význam marxizmu-leninizmu; podstata politiky súčasného kapitalizmu; pravicový oportunizmus, jeho prejavy a ciele v ČSSR; kontrarevolučný vývoj v ČSSR a jeho ciele; význam vstupu spojeneckých vojsk do ČSSR v auguste 1968; význam a poslanie Varšavskej zmluvy; význam spojenectva a spolupráce so Sovietskym zväzom pre rozvoj socializmu v ČSSR; miesto a úloha armády pri obrane našej socialistickej spoločnosti.

V správe veliteľa TU sa vyzdvihlo, že k prehĺbeniu ideovo-politickej výchovy sa v TU počas školského roka 1969/70 viedli kampane k 25. výročiu oslobodenia Československa Sovietskou armádou, 100. výročiu narodenia V. I. Lenina a 15. výročiu založenia Varšavskej zmluvy. Navyše sa zároveň mala prehľbovať spolupráca medzi príslušníkmi TU a sovietskych vojsk v Ružomberku v oblasti masovo-politickej práce, kultúrno-výchovnej a športovej činnosti. V tejto súvislosti sa v správe spomenulo, že príslušníci TU v rámci 25. výročia oslobodenia (resp. pri príležitosti Dňa ČSLA) pripravili a predviedli celovečerný kultúrny program pre sovietskych vojakov v Ružomberku. Pri kampaniach sa využívali rôzne formy masovo-politickej práce ako prednášky, besedy, premietanie sovietskych filmov a i.¹⁰⁵

V spomenutej záverečnej správe veliteľa TU sa s uspokojením konštatovalo, že úlohy, ktoré vydal minister národnej obrany prostredníctvom rozkazu v roku 1969,¹⁰⁶ boli „v oblasti ideovéo-politickej práci v uplynulém školním roce cílevědomě a zodpovědně plněny. [...] Příslušníci Technického učiliště se správně orientují v základních světónázorových, vnitropolitických a mezinárodně politických otázkách a plně podporují politiku KSČS [...]“. Ohľadne organizovanosti mládeže v učilišti sa konštatovalo, že do „socialistického svazu mládeže“¹⁰⁷ sa prihlásilo 82 % mladých príslušníkov TU, pričom sa poukázalo aj na rozvoj iniciatívy v oblasti socialistickeho súťaženia.

Na základe vyššie zmieneného RMNO bola v učilišti vykonaná analýza stavu organizovanosti a disciplíny. Keďže – ako sa v správe veliteľa TU pripúšťalo – boli zistené isté nedostatky, prijali sa „účinná opatření k upevnění vojenského režimu školy“. V prvom rade malo ísť o zvýšenie úrovne organizátorskej a riadiacej práce na všetkých stupňoch velenia, pričom opatrenia v tomto smere sa nemali týkať len jednotlivých veliteľov, ale i žiakov, politických pracovníkov, odborných náčelníkov a učiteľov. Zmeny podľa správy veliteľa TU priniesli už v priebehu školského roka 1969/70 prvé výsledky. V správe sa vyzdvihlo, že „[ú]roveň kázně a pořádku kladně hodnotil velitel VVO ve svém rozboru a označil jí jako jednu z nejlepších na teritórii okruhu“.¹⁰⁸

¹⁰⁵ Pozri napr. Pokyny veliteľa TU k oslavám 52. výročia Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie, mesiaca Československo-sovietskeho priateľstva a 26. výročia podpísania československo-sovietskej zmluvy o priateľstve, vzájomnej pomoci a spolupráci, ktoré tvorili prílohu k Dennému rozkazu veliteľa TU zo 6. 11. 1969. VHA Bratislava, f. 1489 – VVTŠ Liptovský Mikuláš, šk. R 55.

¹⁰⁶ Konkrétne išlo o RMNO č. 014/69.

¹⁰⁷ *Socialistický svaz mládeže* (SZM) bol nástupníckou organizáciou zaniknutého Československého zväzu mládeže. V dňoch 24. – 25. 4. 1970 sa konala ustanovujúca konferencia SZM Slovenska a v októbri 1970 sa konala ustanovujúca konferencia českého SZM. Pozri PECKA, Jindřich – BELDA, Josef – HOPPE, Jiří (eds.). *Občanská společnost 1967 – 1970 : Emancipační hnutí uvnitř Národní fronty 1967 – 1970 : Prameny k dějinám československé krize v letech 1967 – 1970*. Díl 2, 1. svazek. Brno 1995, dokumenty 137-138. ISBN 80-85765-50-0.

¹⁰⁸ Muržicov prípis pre SL a vPVOŠ z 31. 7. 1970, č. j. 02011. Prílohu tvorí správa o priebehu školského roka 1969/70. VHA Bratislava, f. 1489 – VVTŠ Liptovský Mikuláš, šk. S 5.

Súčasťou „konsolidácie pomerov“ v TU v školskom roku 1969/70 boli čistky v radoch členov KSČ. Tie v menšom rozsahu prebiehali v ČSLA už bezprostredne po augustovej invázii ako odpoveď na úsilie sovietskej strany docieľiť kádrové zmeny v dôstojníckom zbore ČSLA. Prvé čistky na najvyšších postoch, zamerané proti prívržencom demokratických reforiem a odporcom okupácie, prebehli síce už v októbri 1968,¹⁰⁹ a priebežne sa konali i v nasledujúcom období, ale hlavná vlna prišla až na jar 1970. Podobne ako v celej armáde, i v učilišti sa konali začiatkom roka 1970 pohovory za účelom výmeny straníckych legitímácií, a síce v dvoch etapách.¹¹⁰ V prvej etape, ku ktorej zásady výmeny straníckych legitímácií schválilo ÚV KSČ v januári 1970, sa podľa správy veliteľa učilišťa „*projevil ne dost principiální postup při výměně legitimací, což vyplývalo ze situace, že v TU nedošlo k podstatnějším extrémům v předcházejícím období*“.¹¹¹ V apríli 1970 sa na celoarmádnej porade stranícko-politických orgánov a predsedov KRK v Prahe zhodnotila prvá etapa previerok a prijali sa opatrenia pre druhú etapu. Zatiaľ čo prvá etapa čistiek bola zameraná predovšetkým na najvyššie orgány a organizácie komunistickej strany v armáde, druhá etapa sa naproti tomu mala dotknúť najmä ZO KSČ.¹¹²

V TU pracovalo 21 ZO KSČ,¹¹³ ktoré združovali k septembru 1969 dovedna 359 členov. Medzi členmi boli zastúpení dôstojníci (77 %), práporčíci (34%), vojaci základnej služby (5,7 %), žiaci SVOŠER (0,7 %), absolventi ŠDZ (0,8 %) a občianski pracovníci (18,5 %). Pri porovnaní rokov 1968 a 1969 možno konštatovať, že záujem o členstvo v KSČ v učilišti v tomto období klesal. Zatiaľ čo v roku 1968 vstúpilo do strany 82 nových členov, od januára do septembra 1969 ich pribudlo len 10. V TU sa na začiatku druhej etapy previerok, tzn. po spomenutých rokovaniach v apríli 1970, vykonali v každej ZO KSČ podrobné analýzy, v ktorých sa – vyjadrené dobovou frazeológiou – vytypovali nositelia „*pravicově-opportunistických názorů, pasivních, morálně a charakterově narušených členů strany*“. Až následne sa pristúpilo k samotným pohovorom, ktoré viedlo PO učilišťa v ZO KSČ. Podľa správy veliteľa TU sa vďaka tomuto postupu zabezpečilo, „*že další pohovory byly vedeny zásadově a kriticky, což umožnilo v ZO KSČS provést vnitřní diferenciaci*“. Po ukončení pohovorov bolo – ako sa uvádza v správe – 11 % členov komunistickej strany vylúčených, prípadne sa im členstvo zrušilo a ostatným sa vydali nové legitímácie. V záverečnom vyhodnotení opatrení k výsledkom previerok v TU, ktoré veliteľ TU adresoval Správe letectva a vojsk PVOS v Prahe v júli 1970, sa skonštatovalo: „*Stranícké pohovory v Technickém učilišti přispěly k očistění učilištní stranické organizace, upevnění její názorové jednoty*“.

¹⁰⁹ BAKA, ref. 49, s. 101.

¹¹⁰ K čistkám v armáde v tomto období pozri CHRASTIL, ref. 1, s. 109-127.

¹¹¹ VHA Bratislava, f. 1489 – VVTŠ Liptovský Mikuláš, šk. S 5. Muržicov prípis pre SL a vPVOŠ z 31. 7. 1970, č. j. 0201. Prílohu tvorí správa o priebehu školského roku 1969/70.

¹¹² CHRASTIL, ref. 1, s. 113, 121.

¹¹³ Išlo o nasledovné základné organizácie: ZO KSČ – 1 (štáb TU), ZO KSČ – 2 (školské oddelenie), ZO KSČ – 3 (technické oddelenie), ZO KSČ – 4 (politické oddelenie), ZO KSČ – 5 (civilní zamestnanci – objekt A), ZO KSČ – 6 (civilní zamestnanci – objekt B), ZO KSČ – 7 (veliteľská rota), ZO KSČ – 8 (tylová rota), ZO KSČ – 9 (výcvikový pluk), ZO KSČ – 10 (3. školský oddiel), ZO KSČ – 11 (2. školský oddiel), ZO KSČ – 12 (2. školský oddiel), ZO KSČ – 13 (učebná skupina spoločenských náuk), ZO KSČ – 14 (učebná skupina telovýchovy a všeobecno-vzdelávacia), ZO KSČ – 15 (učebná skupina taktiky), ZO KSČ – 16 (učebná skupina technickej prípravy), ZO KSČ – 17 (učebná skupina kybernetiky), ZO KSČ – 18 (učebná skupina PLRL), ZO KSČ – 19 (učebná skupina RTV), ZO KSČ – 20 (učebná skupina PVO) a ZO KSČ – 21 (učebná skupina exploatácie). VÚA – VHA Praha, f. MNO 1969 – HPS, 38/1, šk. 70. Správa PO TU o stave v TU z 5. 9. 1969, č. j. 001402/69.

a prohloubení vedoucí úlohy strany. To se projevuje na zvýšené aktivitě a angažovanosti členů strany i zkvalitnění stranické práce v ZO KSČS, což zvyšuje jejich akceschopnost a prohlubuje vliv učilištní organizace na nestraníky. Závěry ze stranických pohovorů hlavně u těch příslušníků TU, kteří byli vyloučeni z řad KSČS, nebo kterým bylo zrušeno členství, byly využity při přijetí odpovídajících kádrových opatření.“ No a na závěr sa v správě ešte dodávalo, že pohovory „stanovené cíle a poslání“ splnili.¹¹⁴

V rámci vyššie zmienenej druhej etapy výmeny stranických legitímácií sa konali v TU pohovory s 381 členmi KSČ, z ktorých sa vydali nové členské legitímácie 342 členom. Členská základňa KSČ sa v učilišti teda v skutočnosti znížila presne o 10,2 % členov. Z celkového počtu 39¹¹⁵ bolo 8 členov (5 dôstojníci, 2 práporčíci, 1 žiak ŠDZ) vylúčených z KSČ za „pravicovo-oportunistické postoje a otvorené zásahy proti Sovětské armádě při poskytování internacionální pomoci“. Zo zvyšných 31 sa členstvo v KSČ zrušilo v 7 prípadoch za „pasivitu“ a v 24 prípadoch za „nesprávnou motivaci členství ve straně a porušení stanov strany při vstupu do KSČS“. Z hľadiska pracovného zaradenia išlo o 3 príslušníkov veliteľského zboru, 9 učiteľov odborných predmetov, 3 technických pracovníkov, 9 práporčíkov, 4 pracovníkov služieb a 3 vojakov základnej služby.¹¹⁶

Politický vývoj po auguste 1968 sa v TU sčasti odrazil i v personálnom obsadení veliteľských a iných funkcií. Ešte na začiatku školského roka 1969/70 bolo učilište naplnené podľa TMP dôstojníkmi na 94 % a práporčíkmi na 88 %, pričom z hľadiska získaného vzdelania, vedecko-pedagogických a akademických titulov malo predpísanú kvalifikáciu splnenú 78 % príslušníkov vedecko-pedagogického zboru.¹¹⁷ Už o rok neskôr sa prejavila v tejto oblasti zmena nielen kvantitatívna, ale i kvalitatívna. Na jeseň 1970 bolo TU naplnené dôstojníkmi na 92 % a práporčíkmi len na 80 %. Požadovaná kvalifikácia bola však splnená iba u 58 % príslušníkov vedecko-pedagogického zboru.¹¹⁸ Tento stav bol o. i. zapríčinený odchodom mladých dôstojníkov a, najmä, práporčíkov do zálohy na vlastnú žiadosť. Zatiaľ čo v roku 1968 odišli do zálohy z TU na vlastnú žiadosť 3 dôstojníci, ale ani jeden práporčík, v nasledujúcom období sa pomer zmenil. V roku 1969 odišli do zálohy 2 dôstojníci a 7 práporčíci, a podobne i v roku 1970 opäť odišli dvaja dôstojníci a 6 práporčíci. Vo februári 1971 sa hodnotil tento jav v správě veliteľa TU v istom smere kladne, keďže „v posledných dvoch rokoch odišlo do zálohy viac takých dôstojníkov a práporčíkov, ktorí svojou pracou a prístupom k plneniu povinností neboli príkladom pre ostatných“. Odchod z funkcie v TU však nebol vo všetkých prípadoch dobrovoľný. Po vyššie spomenutých stranických pohovoroch – ako sa uvádza v citovanej správě veliteľa TU z februára 1971 – bolo zo 7 vojakov z povolania, ktorí boli vylúčení z KSČ, navrhnutých na prepustenie 7, a z 26 vojakov z povolania, ktorých členstvo v KSČ bolo zrušené, boli navrhnutí na prepustenie dvaja. Ostaní

¹¹⁴ VHA Bratislava, f. 1489 – VVTŠ Liptovský Mikuláš, šk. S 5. Muržicov prípis pre SL a vPVOŠ z 31. 7. 1970, č. j. 02011. Prílohu tvorí správa o priebehu školského roka 1969/70.

¹¹⁵ Ich menný zoznam sa nachádza vo VHA Bratislava, f. 1489 – VVTŠ Liptovský Mikuláš, šk. 32 (modrá). Mlýnkov prípis pre Veliteľstvo VVO/Politická správa v Trenčine z 28. 12. 1970, č. j. 03881.

¹¹⁶ VHA Bratislava, f. 1489 – VVTŠ Liptovský Mikuláš, šk. 32 (modrá). Správa PO TU pre Veliteľstvo VVO/Politická správa v Trenčine z 26. 8. 1970, 03804.

¹¹⁷ VHA Bratislava, f. 1489 – VVTŠ Liptovský Mikuláš, šk. S 5. Muržicov prípis pre MNO/Náčelník SL a vPVOŠ z 3. 9. 1969, č. j. 005356. Prílohu tvorí Doklad o stave TU z 25. 8. 1969.

¹¹⁸ VÚA – VHA Praha, f. MNO 1970 – HSL a vPVOS, 38/1/2, šk. 254. MNO/SL a vPVOS – Komplexní zpráva o plnění usnesení PÚV KSČ z 8. 3. 1966 k „Návrhu perspektivy rozvoje vojenského školství v ČSLA“, č. j. 0094545-40/70.

boli zaradení do kategórie „menej spôsobilí“, alebo vo výnimočných prípadoch „spôsobilí“ pre ďalšiu službu v ČSLA a následne boli (alebo mali byť) zaradení v rámci TU na rôzne pracoviská a skupiny, „kde prevládala väčšina pevných členov strany“. Naďalej sa im však mala venovať zo strany kádrových orgánov učilišťa zvýšená pozornosť.¹¹⁹ Nepriaznivá situácia v obsadení veliteľských a iných funkcií v TU sa riešila, respektíve mala riešiť čiastočne prijímaním vojakov z povolania z iných funkcií a z pomedzi záujemcov z iných útvarov.

Po uskutočnení kádrových opatrení bola začiatkom apríla 1971 usporiadaná VII. konferencia KSČ TU, ktorá predstavovala súčasť príprav komunistov v učilišti na plánovaný XIV. zjazd KSČ v máji 1971. V záverečnom uznesení konferencie, ktoré bolo jednohlasne schválené, sa konštatovalo, že napriek kríze, ktorá zachvátila „socialistickú spoločnosť“ v rokoch 1968 – 1969, sa podarilo v TU priebežne splniť väčšinu plánovaných úloh. A síce najmä preto, že „spojeným úsilím všetkých poctivých komunistů jak do srpna 1968, tak zejména po přijetí Moskevských protokolů, listopadové rezoluce 1968 a hlavně po nástupu nového vedení KSČ v dubnu 1969 byly postupně překonávány pravicově-opportunisticke tendence ve straně, společnosti i jejich dopady, které se odráželi v myšlení“ príslušníkov TU. Účastníci konferencie zároveň zaslali listy ministrovi národnej obrany ČSSR, náčelníkovi letectva a vojsk PVOŠ, Politickej správe Veliteľstva VVO v Trenčíne, HPS a ÚV KSS, v ktorých vyjadrili svoje odhodlanie pomáhať ÚV KSČ „pri úspešne probíhajícím konsolidačním procesu“.¹²⁰

Intervencia v auguste 1968 a udalosti v nasledujúcom období vyvolali v spoločnosti pochybnosti o perspektíve vojenského povolania, čo citeľne skomplikovalo nábor mládeže do vojenských škôl. Prechodne zvýšený záujem o štúdium na vojenských školách v školskom roku 1967/68 – vďaka novému systému prípravy vojenských profesionálov z marca 1966 – opätovne poklesol.¹²¹ Podobne ako vo väčšine vojenských škôl v ČSSR i v TU zápasili s nízkym náborom mládeže už v predchádzajúcich rokoch. K 1. júnu 1965 boli v učilišti splnené smerné čísla pre výber občianskej mládeže len na 53 %. V správe, ktorá bola predložená na schôdzi Sekretariátu ÚV KSS v júli 1965, sa menovalo niekoľko „všeobecne známych činiteľov“, ktoré mali tento stav ovplyvňovať vo vojenských školách na Slovensku. Na jednom mieste sa uvádzalo: „Je to aj v nesprávnom pochopení zásad mierového spolunažívania, úsilia svetovej socialistickej sústavy o zachovanie svetového mieru. Toto vedie k pacifickým náladám, čo nepriaznivo pôsobí na mladých ľudí a ich rodičov pri voľbe povolania. V dôsledku toho žiaci pri pohovoroch často nesprávne poukazujú na bezperspektívnosť služby v armáde, ktorá je podľa nich závislá len na politickom vývoji. Na voľbu vojenského povolania značne pôsobí skutočnosť, že vojenská služba je ťažká, náročná, vyžadujúca veľa osobných obmedzení. Neustála bojová pohotovosť, pobyt na cvičeniach, odlúčenie od rodín, častá zmena posádok negatívne pôsobí pri rozhodovaní uchádzačov a ich rodičov.“¹²² V roku 1967 bolo do VSOŠER prijatých 250 žiakov, k 1. septembru 1970 z nich

¹¹⁹ Vojenský archív (ďalej VA) Trnava, f. 1489 – VVTŠ Liptovský Mikuláš, šk. S 6. Muržicov prípis pre MNO/SL a vPVOŠ/Kádrové oddelenie z 12. 2. 1971, č. j. 9198. Prílohu tvorí „Rozbor kádrovej práce a program jej ďalšieho rozvoja“.

¹²⁰ VHA Bratislava, f. 1489 – VVTŠ Liptovský Mikuláš, šk. 7 (červená). Protokol VII. konferencie KSČ v TU 2. 4. 1970.

¹²¹ CHRASTIL, ref. 2, s. 19, 21-22.

¹²² Slovenský národný archív (ďalej SNA) Bratislava, f. ÚV KSS, Sekretariát, šk. 266. Správa o výsledkoch výberu občianskej mládeže do vojenských škôl v roku 1964/65 na Slovensku so stavom k 1. 6. 1965.

odišlo zo školy 21,2 %. O rok neskôr bolo prijatých o 6 žiakov viac, pričom úbytok v septembri 1970 činil 30,3 %. V roku 1969 už prijala VSOŠER výrazne nižší počet uchádzačov, a síce 168, z ktorých opustilo školu do septembra 1970 30 %. Klesajúci počet uchádzačov o štúdium v TU viedol veliteľa Muržica k iniciatíve, aby rozoslal „*vlastní orgány na ZDŠ*“¹²³ v jednotlivých krajiach k propagácii školy“, vďaka čomu dosiahol vyššie náborové číslo. To činilo v roku 1970 dovedna 332 žiakov.

Obdobie normalizácie na prelome 60. a 70. rokov čiastočne spomalilo zavádzanie nového modelu prípravy vojenských profesionálov. Normalizačné čistky v armáde, ktoré nasledovali po kampani výmeny straníckych legitímácií, ešte prehĺbili nedostatok veliteľských kádrov.¹²⁴ Za účelom aspoň prechodne vyriešiť tento problém boli zriadené v roku 1970 pre absolventov maturitných škôl Ročné dôstojnícke školy (RDŠ), a v roku 1971 pre vyučených robotníkov bez maturitného vzdelania Dvojročné dôstojnícke školy (DDŠ).¹²⁵ Obidva typy škôl boli zriadené i v TU.¹²⁶ Už zakrátko však stranícke orgány opätovne nadviazali na systém prípravy vojenských kádrov z druhej polovice 60. rokov a výsledkom reorganizácie bolo vytvorenie 4 vysokých vojenských škôl na Slovensku v septembri 1973, ktoré boli zriadené na báze dovtedajších vojenských učilišť.¹²⁷ Jednou z nich bola Vysoká vojenská technická škola Československo-sovietskeho priateľstva v Liptovskom Mikuláši.

Na dianí v TU v rokoch 1968 – 1971 možno sledovať, že niektoré celospoločenské pohyby tohto zložitého obdobia (ako intervencia vojsk štátov Varšavskej zmluvy v auguste 1968, upálenie študenta Jana Palacha, hokejové udalosti z marca 1969 a i.) zasahovali aj do života príslušníkov učilišťa. Na pôde školy pôsobili nielen prívrženci Československej jari, po 21. auguste 1968 odporcovia vojenskej intervencie, ako i následnej normalizácie, ale aj – aspoň navonok – zapálení normalizátori. Hranice medzi týmito skupinami pritom neboli nemenné. Dôkazom sú uznesenia HV KSČ TU z konca augusta 1968, ale napr. i podpora pri konštituovaní ZVM v učilišti zo strany veliteľa Muržica. Zo skúmaných archívnych dokumentov však vyplýva, že vedenie školy a vedúce stranícko-politické orgány TU urobili veľa preto, aby zabránili medzi poslucháčmi, žiakmi a ostatnými príslušníkmi učilišťa prepuknutiu „protisovietskych akcií“ či iným prejavom nespokojnosti s politickým vývojom v ČSSR. A podľa zachovaných prameňov sa zdá, že ich úsilie bolo viac-menej korunované úspechom.

¹²³ Základné školy (ZDŠ).

¹²⁴ Podľa údajov Hlavnej kádrovej správy chýbalo ČSLA v máji 1970 5 360 dôstojníkov z povolania a 1 900 ďalších veliteľov z radov absolventov ŠDZ a VKVŠ, ako aj 4 910 praporečikov z povolania. CHRASTIL, ref. 1, s. 130.

¹²⁵ ŠTAIGL, ref. 10, s. 15. Pozri tiež VANĚK, Oldřich. *Vojenskopolitická linie XIV. sjezdu KSČ a její realizace v Československé lidové armádě (1971 – 1976)*. Kandidátská dizertační práce. Vojenská politická akademie Klementa Gottwalda, Bratislava 1985, s. 102-103. VA Trnava, f. 2664 – Vojenská politická akademie Bratislava, šk. 448.

¹²⁶ VANĚK, ref. 8, s. 98-99.

¹²⁷ ŠTAIGL, ref. 10, s. 15. Pozri tiež SNA Bratislava, f. ÚV KSS, Predsedníctvo, šk. 1364. Podklady zo zasadnutia PÚV KSS 4. 9. 1973 vo veci „Zhodnotenie stavu prestavby vojenského školstva podľa uznesenia PÚV KSČ z 21. 4. 1972“, č. j. 007141-83-1973.

J. TULKISOVÁ: „KONSOLIDIERUNG DER VERHÄLTNISSE“ IN DER TECHNISCHEN LEHRANSTALT IN LIPTOVSKÝ MIKULÁŠ IN DEN JAHREN 1968 – 1971

Die sog. Normalisierung in der Tschechoslowakei, durch kurz nach der Militärintervention der Armeen der fünf Warschauer Pakt Staaten im August 1968 ihren Anfang nahm, zog einen starken Eingriff in die Entwicklung der Tschechoslowakischen Volksarmee (ČSLA) und das Militärschulwesen als deren Bestandteil. Im vorliegenden Beitrag wird geschildert, wie sich der sog. Normalisierungsprozess in der Entwicklung der Technischen Lehranstalt in Liptovský Mikuláš seit August 1968 bis Frühling 1971 niederschlug, als die sog. Normalisierung der Verhältnisse in der ČSSR formell als für erreicht erklärt wurde. Mehrere, hauptsächlich jüngere Angehörige der Lehranstalt reagierten positiv auf die politische Entwicklung in der Tschechoslowakei zu Zeiten des sog. Prager Frühlings. Diese Entwicklung wurde gewaltsam unterbrochen infolge des Einmarsches der Warschauer Pakt-Staaten am 21. August 1968, den sie als unberechtigten Eingriff in die Staatssouveränität wahrgenommen haben. Noch Anfang November 1968 gehörte die Mehrheit der Angehörigen der Technischen Lehranstalt zu den Gegnern des Einmarsches, es gab jedoch unter ihnen auch solche, vor allem ältere KP-Mitglieder, die die Militärintervention nicht verurteilt haben. Nach dem Plenum des Zentralkomitees der Kommunistischen Partei der Tschechoslowakei (ÚV KSČ) 1968 verloren die Reformkommunisten die Oberhand, und eine neue, auf die sog. Normalisierung ausgerichtete Parteiführung an der Spitze mit Gustáv Husák konnte sich durchsetzen. Die folgende innenpolitische Entwicklung in der Tschechoslowakei zeichnete sich aus durch den schrittweisen Abbau von demokratischen Vorsätzen; diese Entwicklung zeichnete sich auch in der Technischen Lehranstalt ab. Das Kommando der Technischen Lehranstalt sorgte anhand entsprechender Befehle und Maßnahmen für eine konsequente Durchsetzung der neuen politischen Linie der KSČ. Als Priorität der Lehranstalt für das Schuljahr 1969/1970 wurde die intensive ideologische Einwirkung auf die Angehörigen im Sinne des Marxismus-Leninismus erklärt, des Weiteren das Pflegen von freundschaftlichen Beziehungen zwischen der Angehörigen der Lehranstalt und den Armeen sozialistischer Staaten, vor allem mit sowjetischen Truppen, und die Festigung des militärischen Charakters der Schule. Die Veränderungen betrafen auch die Organisation der partei-politischen Arbeit in der Lehranstalt. Die Mitglieder der gewählten Parteiorgane – ein Produkt der Demokratisierung der tschechoslowakischen Gesellschaft in den 1960er Jahren, wurden seit Sommer 1969 nicht mehr gewählt, sondern lediglich ernannt. Im Rahmen der sog. Normalisierung der Verhältnisse in der Technischen Lehranstalt wurden auch Säuberungen unter den Mitgliedern der KSČ durchgeführt. Aufgrund der „Besprechungen“ mit einzelnen Parteimitgliedern in der ersten Hälfte von 1970 wurden 39 Lehranstalt Angestellte wegen ihrer politischen Haltungen in den Jahren 1968 – 1969 aus der KSČ ausgeschlossen. Einige wurden in der Folge aus der Armee entlassen, bzw. degradiert und ihrer Funktionen enthoben. Die Säuberungen der sog. Normalisierung betrafen die gesamte Tschechoslowakische Armee und erhöhten den permanenten Mangel an Befehlshaber-Kadern. Dieser Mangel sollte durch ein neues System der Vorbereitung von Militär-Professionellen gelöst werden, das u. a. zur Auflösung der Technischen Lehranstalt im Jahre 1973 geführt hat, die durch die neugegründete Militärische Hochschule der Tschechoslowakisch-Sowjetischen Freundschaft ersetzt worden ist.